

บทที่ 2

ศาสนายินดู (Hinduism)

ประวัติศาสดา

ศาสนายินดูไม่มีศาสดาเหมือนศาสนาอื่น จะมีก็แต่เจ้าลัทธิหรือผู้แต่งตำราเท่านั้น จึงขอกล่าวถึงเจ้าลัทธิหรือผู้แต่งตำราแต่เพียงสังเขป

1. ฤๅษีเวทวยาส หรือ กฤษณะ ไทวปายน เป็นผู้เรียบเรียงคัมภีร์พระเวท คัมภีร์อิติहाส และคัมภีร์ปุราณะ บางตำนานกล่าวว่าฤๅษีผู้นี้มิใช่ฤๅษีธรรมดา แต่เป็นเทพฤๅษี (Divine Sage) ได้เป็นผู้รจนามหากาพย์มหาภารตะขึ้น

2. พระพรหมฤๅษี วาลมิกิ เป็นผู้แต่งมหากาพย์รามายณะ ตันเรื่องรามายณะเล่าได้ว่า พระพรหมฤๅษีวาลมิกิ ได้ไปเยี่ยมพระพรหมฤๅษีนารท เพื่อถามว่าในโลกนี้มีใครแกลั้วกล้าสามารถเป็นเลิศ พระนารทจึงเล่าเรื่องพระรามให้ฟัง เมื่อฤๅษีวาลมิกิเดินทางกลับนั้น มาถึงแม่น้ำตมสะ (Tamsa) โกล้แม่น้ำคงคา เห็นพรานยิงนกกระเรียนตายตัวหนึ่ง คู่ของมันบินวนร่ำร้อง ทำให้ฤๅษีวาลมิกิเกิดความสลดจนทนไม่ได้ หลุดปากกล่าวเป็นคำสาปพรานนั้น และเมื่อสาปแล้วก็เกิดสังเวชว่าหาใช่กงการอะไรของตน จึงไปเฝ้าพระพรหมและเล่าเรื่องถวาย พระพรหมตรัสว่าที่สาปนั้นไม่เป็นบาป เพราะไม่ใช่คำสาป คำที่เปล่งออกมานั้นเป็นคำสรรเสริญพระวิษณุ ทั้งคำพูดก็น่าฟัง ควรเป็นเครื่องบันเทิงแก่มนุษย์ได้และคำพูดนั้นเกิดจากความโศก จึงให้เรียกว่า โศลก และเมื่อได้ฟังเรื่องพระวิษณุหรือพระรามแล้ว จงนำเรื่องนั้นมาเผยแพร่ด้วยโศลกนี้ ให้ปรากฏแก่ชาวโลกเถิด ฤๅษีวาลมิกิก็กระทำตามพรหมบัญชา จึงได้ชื่อว่าเป็นอาทิกวี

3. โคตมะ	ผู้ตั้งลัทธินยายะ
4. กณาทะ	ผู้ตั้งลัทธิไวเศษิกะ
5. กบิละ	ผู้ตั้งลัทธิasangขะ
6. ปตัญชลี	ผู้ตั้งลัทธิโยคะ
7. ไชมินิ	ผู้ตั้งลัทธิมังสา หรือ ปุรวมีมังสา
8. พาทวาชณะ หรือ วยาส	ผู้ตั้งลัทธิเวทานตะ หรืออุตตรมีมังสา
9. มนุ	ผู้แต่งคัมภีร์ธรรมศาสตร์

ฯลฯ

คัมภีร์ศาสนาฮินดู

1. คัมภีร์พระเวท (Vedas) หมายถึง ความรู้ทางศาสนาหรือความรู้ทางจิตใจของชาวฮินดู คัมภีร์พระเวทไม่ใช่ผลงานของนักปราชญ์หรือศาสตราจารย์คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หากเป็นที่รวมปัญญา ความคิดของบรรพบุรุษของชาวฮินดูหลายชั่วอายุคน ตกทอดสืบเนื่องกันมาโดยมุขปาฐะเป็นเวลาหลายร้อยปี ในที่สุดจึงได้รวบรวมจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น คัมภีร์พระเวทประกอบด้วยคัมภีร์ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. คัมภีร์สंहิตา หรือมนตร์ คำว่า "สंहิตา" แปลว่าที่รวมหรือชุมนุม ในที่นี้หมายถึง ชุมนุมบทสวดตีเทพเจ้า บทสวดขับร้อง มนต์หรือคาถาหรือสูตร สำหรับใช้ในพิธีบูชาขัณฑ์ บทประพันธ์ทั้งหมดในสंहิตา เป็นร้อยกรอง คือ แต่งเป็นฉันท

2. คัมภีร์พราหมณะ ได้แก่ ข้อความร้อยแก้ว อธิบายความหมายของบทสวดตีเทพเจ้า บัญญัติว่าบทสวดใดควรใช้ในที่ใด พรรณนาถึงกำเนิดของบทสวดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกำเนิดของพิธีบูชาขัณฑ์ ตลอดจนอธิบายถึงความหมายของพิธีบูชาขัณฑ์ด้วย

3. คัมภีร์อาร์ณยกะ และอุปนิษัต ได้แก่ บทประพันธ์ที่วาดด้วยความคิดนึกทางด้านปรัชญา หรืออภิปรัชญาหนึ่งก็คือ ความนึกคิดที่เกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ หรืออาตมัน เรื่องพระเป็นเจ้า เรื่องโลก และเรื่องมนุษย์ ข้อความบางตอนในคัมภีร์อาร์ณยกะ และอุปนิษัต ซ้ำกับที่มีอยู่ในคัมภีร์พราหมณะ คัมภีร์สंहิตา หรือมนตร์ แยกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ ดังนี้

- ก. สंहิตา หรือชุมนุมบทประพันธ์ที่วาดด้วยบทสวดตีเทพเจ้า เรียกว่า *ฤคเวท สंहิตา*
- ข. สंहิตา หรือชุมนุมบทประพันธ์ที่วาดด้วยสูตร สำหรับใช้ในพิธีบูชาขัณฑ์ เรียกว่า *ยชุรเวท สंहิตา* ซึ่งแยกได้ 2 แขนง คือ ฤคยชุรเวท (ยชุรเวทดำ) และฤคยชุรเวท (ยชุรเวทขาว)
- ค. สंहิตา หรือชุมนุมบทประพันธ์ที่วาดด้วยบทสวดขับร้อง เรียกว่า *สามเวท สंहิตา*
- ง. สंहิตา หรือชุมนุมบทประพันธ์ที่วาดด้วยมนตร์ หรือคาถาต่าง ๆ เรียกว่า *อาถรรพณเวท สंहิตา*

สंहิตา ทั้ง 4 ประเภทที่กล่าวแล้ว เป็นพื้นฐานก่อให้เกิดคัมภีร์พระเวททั้งสี่ที่เรียกว่า **จตุรเวท** คัมภีร์พระเวทแต่ละคัมภีร์นั้น ต่างก็มีคัมภีร์พราหมณะ อาร์ณยกะ และอุปนิษัต เป็นบริวาร เช่น คัมภีร์ฤคเวทก็มีคัมภีร์พราหมณะ อาร์ณยกะ และอุปนิษัต เป็นบริวาร ทำนองเดียวกัน คัมภีร์ยชุรเวท สามเวท และอาถรรพณเวท ก็มีคัมภีร์พราหมณะ อาร์ณยกะ และอุปนิษัต เป็นบริวาร ฉะนั้น จึงมีคัมภีร์พราหมณะ อาร์ณยกะ และอุปนิษัต สี่หมวดเช่นเดียวกับที่มีสี่พระเวท

บทประพันธ์ทั้งสี่หมวดนี้ เรียกว่า **ศรุตี** (Sruti) แปลว่าสิ่งที่ได้ยินมา หมายถึงสิ่งที่ได้ยินมาจากพระเป็นเจ้า ชาวฮินดูโบราณเชื่อว่า ข้อความในคัมภีร์พระเวททั้งสี่ซึ่งรวมทั้งในคัมภีร์

พราหมณะ อารัณยกะ และอุปนิษัทธิที่เป็นบริวารด้วย เป็นข้อความที่พระเป็นเจ้าทรงเปิดเผยให้มนุษย์ทราบโดยผ่านทางฤๅษีหลายคนและจะสถิตสถาพรอยู่ชั่วกาลนาน ด้วยเหตุนี้คัมภีร์พระเวทจึงได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า **อเปารุเซย** แปลว่า ที่มิได้สร้างขึ้นด้วยมนุษย์ และมีคุณสมบัติยืนยงคงอยู่ตลอดกาล

นอกจากคัมภีร์ศรุตแล้ว ยังมีคัมภีร์สมฤติ เป็นคัมภีร์ที่มนุษย์ได้จัดทำปฏิบัติกันต่อ ๆ มา เป็นประเพณี คัมภีร์สมฤติ ประกอบด้วย

1. คัมภีร์เวทาค์ หรือ สูตร มี 6 แขนงคือ

- (1) ศีกษา = วิชาออกเสียง
- (2) ฉันทัส = วิชาแต่งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์
- (3) ไวยากรณ์ = วิชาไวยากรณ์
- (4) นิรุกต์ = วิชาว่าด้วยที่มาของศัพท์
- (5) โชติติษ = วิชาดาราศาสตร์
- (6) กัลปะ = วิชาพิธีกรรม

สองวิชาแรก จำเป็นสำหรับอ่านคัมภีร์พระเวท สองวิชาหลังสำหรับนำเอาความรู้นี้ไปใช้ในพิธีบูชาัญญ ลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่งของคัมภีร์เวทาค์ หรือสูตร ก็คือ การเก็บเอาใจความมาย่อเป็นสูตรสั้น ๆ แล้วให้คำอธิบายประกอบโดยพิสดาร ทั้งนี้เพื่อสะดวกแก่การท่องจำ เมื่อท่องจำสูตรได้ ก็มักจะจำคำอธิบายโดยพิสดารได้ ฉะนั้น คัมภีร์เวทาค์ จึงมีชื่อว่า **สูตร** (Sutra)

2. คัมภีร์อุปเวท แปลว่า ความรู้อันดับสอง คือ ความรู้ที่มความสำคัญรองจากพระเวท อุปเวทมี 4 แขนงคือ

- (1) อายุรเวท = วิชาแพทยศาสตร์ ซึ่งถือกันว่าเป็นภาคผนวกภาคหนึ่งของคัมภีร์ฤคเวท
- (2) ธนุรเวท = วิชายิงธนู ถือกันว่าเป็นภาคผนวกภาคหนึ่งของคัมภีร์ยชุรเวท
- (3) คานธรรพเวท = วิชาดนตรีและขับร้อง ซึ่งถือกันว่าเป็นภาคผนวกภาคหนึ่งของคัมภีร์สามเวท
- (4) ศัสตราศาสตร์ = วิชาใช้อาวุธ ซึ่งถือกันว่าเป็นภาคผนวกภาคหนึ่งของอาถรรพณเวท

ในคัมภีร์พระเวท มีเรื่องราวอยู่ประเภทหนึ่ง เรียกว่า *อิตีहाส* อันเป็นเรื่องราวปรัมปราเล่าสืบกันต่อ ๆ มา เรื่องราวประเภทอิตีहाสนี้เองเป็นรากฐานก่อให้เกิดมหากาพย์ที่ยิ่งใหญ่ของอินเดีย 2 เรื่องคือ

1. มหากาพย์มหาภารตะ
2. มหากาพย์รามายณะ

อิตีहाส นอกจากจะมีลักษณะอย่างมหากาพย์แล้ว ยังต้องมีคุณสมบัติที่แสดงหลักมุ่งหมายในการดำรงชีวิตอันเป็นอุดมคติ 4 ประการของตัวเอก คือ

- (1) ธรรมะ (dharma) มีความหมายถึงอุดมคติในการปฏิบัติหน้าที่ของตัวเอกของเรื่องโดยความกล้า อดอาจ ไม่หวาดหวั่น และโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ตอบแทน (เพื่อตนเอง)
- (2) อรรถะ (artha) หมายถึงความเจริญอุดมด้วยโภคทรัพย์สมบัติ
- (3) กามะ (Kama) หมายถึงความสำเร็จปรารถนาตามที่ต้องการ
- (4) โมกษะ (Moksha) หมายถึงความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดเป็นบรมสุขในขั้นสุดท้าย¹

1. มหากาพย์มหาภารตะ มหากาพย์เรื่องนี้มีโคลก 100,000 บท หรือ 220,000 บรรทัด แบ่งออกเป็นตอน ๆ แต่ละตอนเรียกว่า *ปรว* (บรรพ) มีด้วยกันทั้งหมด 18 บรรพ มหากาพย์มหาภารตะ พรรณนาถึงการทำสงครามขับเคี่ยวกันระหว่างพี่น้องสองตระกูล คือ ตระกูลเกาฬ และตระกูลปาณฑพ ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน คือ *ห้าวภรด* จุดประสงค์ของการทำสงครามก็เพื่อชิงราชสมบัติ ชาวฮินดูถือว่า มหาภารตะ เป็นการทำสงครามระหว่างธรรมฝ่ายหนึ่งกับอธรรมอีกฝ่ายหนึ่ง ณ ทูรราบกูรุษเศว การรบเป็นไปอย่างดุเดือด ติดต่อกันถึง 18 วัน ต้องเสียชีวิตผู้คนไปสุดจะคณานับ ในที่สุดฝ่ายยึดมั่นในธรรม คือตระกูลปาณฑพ ก็ชนะ กล่าวกันว่าฤาษีเวทวยาสหรือฤๅษณะ ไทวปายน เป็นผู้รจนามหากาพย์อมตะชิ้นนี้ขึ้น

มหาภารตะเป็นแหล่งแทรกเรื่องอยู่หลายเรื่อง เช่น เรื่องพระนลและนางทมยันตี เรื่องสาวิตรี และคัมภีร์ภควัทคีตาซึ่งถือกันว่าเป็นหัวใจปรัชญาฮินดู ก็เป็นตอนหนึ่งของมหากาพย์มหาภารตะ

มหากาพย์มหาภารตะนี้เรียกกันว่า เป็นคัมภีร์พระเวทที่ 5

2. มหากาพย์รามายณะ กล่าวถึงการเดินทางบุกป่าฝ่าดงของพระรามในการติดตามนางสีดา รามายณะเป็นมหากาพย์ที่ยาวเป็นที่สองรองจากมหากาพย์มหาภารตะ คือ มีโคลก 24,000 บท แบ่งออกเป็น 7 กัณฑ์ หรือ 7 ตอน คือ

¹ M. Winternits, *Indian Literature* p. 468

1. พาดกัณฑ์ เป็นอารัมภกถาแสดงอุปติรามาณะ (กำเนิดเรื่อง) เรื่องดำเนินไปตั้งแต่กำเนิดโอรสทั้งหลายของท้าวพรตจนพระรามได้เสีดา มีเรื่องแทรกต่าง ๆ เป็นอันมาก (เช่นเรื่องนางเมนะกากับพระวิศวามิตร พระวิศวามิตรกับนางรัมภา กำเนิดรัตนธนู และคำผิดเสีดา ฯลฯ)

2. อโยชยากัณฑ์ พระรามต้องออกไปอยู่ป่า ทศกัณฐ์ลักเสีดาเพราะศูรปนาขาเป็นต้นเหตุ

3. อวันยกะกัณฑ์ พระรามพระลักษมณ์ออกติดตามนางเสีดา ปราบอสูรต่าง ๆ หลายตน

4. กิษกัณฑ์ พระรามพระลักษมณ์ถึงนครกิษกินธ์ พบสุครีพ หนุมานยอมเป็นข้าและหนุมานไปเฝ้านางเสีดา

5. สุนทรกัณฑ์ อธิบายความเรื่องลังกา ราชวังของท้าวราพณะ หนุมานไปปลอบโยนนางเสีดา และกลับมาพร้อมด้วยข่าวของนาง

6. ยุทธกัณฑ์ ยาวกว่ากัณฑ์อื่นๆ กล่าวถึงการต่อสู้ระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ การต่อสู้สำคัญหลายตอน และแม่ทัพสำคัญ ๆ หลายคน จนปราบยักษ์ได้สำเร็จ พระรามกลับไปปกครองบ้านเมืองได้ 1 หนึ่ในปี ทำพิธีอศิวเมธ 10 ครั้ง มีโอรสตั้งพัน

7. อุตรกัณฑ์ แสดงกำเนิดของตัวสำคัญในเรื่อง การเนรเทศเสีดาและกำเนิดกุศ ลพผู้รจนามหากาพย์รามายณะ คือ พระพรหมฤาษีวาลมิกิ เป็นโอรสองค์ที่ 10 ของพระวรุณ (เทพ)

ในคัมภีร์พราหมณะ ได้แบ่งการบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุโมกษะเป็น 4 อาศรม คือ

1. พรหมจารี แปลว่าผู้ประพฤติพรหมจรรย์ กำหนดว่าชายผู้กำเนิดในตระกูลพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ มีอายุครบ 8 ปี 11 ปี หรือ 12 ปีบริบูรณ์* จะต้องเข้าพิธีอย่างหนึ่งเรียกว่า **อุปนายณ์** หรือ **อุปนายณะ** คือ พิธีนำทารกเข้าสู่สถานศึกษาของคุรุ เด็กได้รับการคล้องด้วยด้ายศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเรียกว่า **สายสุร่า** หรือ **ยัชโญปวีต** โดยคุรุเป็นผู้สวมให้ เมื่อคล้องด้ายศักดิ์สิทธิ์แล้วเท่ากับประกาศตนเป็นพรหมจารี ประพฤติพรหมจรรย์ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสำนักของคุรุและต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับเป็นเวลา 12 ปี จึงสิ้นสุดภาวะพรหมจรรย์เป็นพราหมณ์โดยสมบูรณ์

สิทธิ์แห่งความเป็นพราหมณ์ ซึ่งพระพรหมประทานให้มี 5 อย่าง คือ

(1) ศึกษาคัมภีร์พระเวทได้เต็มภาคภูมิ

(2) สั่งสอนคัมภีร์พระเวทแก่คนทั้งหลายได้

* เวลาที่เหมาะสมสำหรับทำอุปนายณะแก่พราหมณ์ยังไม่สิ้นสุดจนกว่าจะมีอายุครบ 16 ปี สำหรับกษัตริย์มีเวลาไปจนกว่าจะมีอายุครบ 21 ปี สำหรับแพศย์มีเวลาไปจนกว่าจะมีอายุครบ 24 ปี ถ้าพ้นกำหนดนั้นแล้วเขาจะต้องถูกเนรเทศออกจากสวาวิตรี คือ จากพิธีอุปนายณะ และตั้งนั้นก็ชื่อว่าถูกขับออกจากชาติ ชัน และสังคมอารยัน

- (3) ปฏิบัติกิริยาที่เรียกว่า ยัคนัม (การบริจาคน) ได้
- (4) รับทานจากผู้มีศรัทธาทั้งหลายได้ (ถ้าไม่เป็นพรหมณ์รับทานจากผู้อื่นถือเป็นบาป)
- (5) บริจาคทานแก่คนยากจนได้

2. กฤหัสถ์ แปลว่า ผู้อยู่ครองเรือน พรหมจารีผู้เสร็จสิ้นการปฏิบัติขั้นต้นแล้วกลับสู่เรือนบำเพ็ญตนเป็นผู้ครองเรือน คือ แต่งงานมีลูกเมีย บูชาเทวดาเวลาเช้าค่ำ ปฏิบัติตามกฎอื่น ๆ ของผู้ครองเรือน เมื่อต้องการจะบำเพ็ญเพียรต่อไปอีก เพื่อบรรลุความหลุดพ้น ก็ต้องออกจากบ้าน เข้าป่า บำเพ็ญตนเป็นพรหมณ์ไพร่

3. วณปรัสถ์ แปลว่า ผู้อยู่ป่า เป็นกิจปฏิบัติของพรหมณ์อีกชั้นหนึ่ง ถือเอาการบำเพ็ญเพียรเข้ามานสมานัตติ สร้างบรรณศาลาเป็นที่อาศัย มีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น ปฏิบัติกิจเพื่อบรรลุธรรมชั้นสูงสุด

4. สันยาสี แปลว่า ผู้แสวงหาธรรม เป็นการบำเพ็ญเพียรเพื่อโมกษะ (ความหลุดพ้น)

2. คัมภีร์ปุราณะ หมายถึง เรื่องราวที่มีมาแต่โบราณ เป็นเรื่องทีกล่าวถึงเรื่องเทพเจ้าประกอบด้วยลักษณะ 5 ประการคือ

- (1) เรื่องการสร้างโลก
- (2) ความพินาศและการที่โลกมีขึ้นใหม่
- (3) ประวัติของเทพเจ้าและทวยเทพ
- (4) การครองโลกของพระมनु 14 องค์
- (5) ประวัติของสุรยวงค์และจันทรวงค์

นอกจาก 5 ประการนี้แล้ว ยังมีเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย แต่สรุปได้ว่าเป็นคัมภีร์ทีกล่าวถึงพฤติกรรมของพระผู้เป็นเจ้าของสามองค์ คือ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ

คัมภีร์ปุราณะมีประโยชน์มากสำหรับศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทุกชนิด เกี่ยวกับเรื่องชีวิตของคนอินเดียโบราณ

3. คัมภีร์ตันตระ เป็นคัมภีร์ทีว่าด้วยคำสอนลึกลับ โดยเฉพาะหนักไปในทางไสยศาสตร์หรือ เวทมนตร์คาถา ซึ่งส่วนมากมักจะปรากฏเป็นรูปคำสนทนาระหว่างพระศิวะกับนางทุรคาผู้เป็นชายนาง คัมภีร์ตันตระได้ก่อให้เกิดลัทธิศักติ เป็นลัทธิลึกลับบูชาศักตานุภาพของเทพเจ้าฝ่ายหญิงคือเจ้าแม่กาลี

การนับถือลัทธิศักติ แบ่งเป็น 2 คณะ คือ ทักษิณาจาริน ได้แก่พวกฝ่ายขวาเป็นพวกทำพิธีโต ๆ อย่างเปิดเผย สุภาพ ไม่ลามกอนาจาร ไม่มีลัทธิลึกลับใน อีกคณะหนึ่ง คือ วามาจาริน ได้แก่พวกฝ่ายซ้ายเป็นพวกทำพิธีในที่ลับ เป็นทั้งทูรจาร และอนาจาร

ปทานุกรมสันสกฤต—อังกฤษ ของ Monier Williams อธิบายว่า คัมภีร์ตันตระว่าด้วยเรื่อง

5 ประการคือ

1. การสร้างโลก
2. ความพิเนาศของโลก
3. การบูชากราบไหว้เทพเจ้า
4. การบรรลุถึงสิ่งที่ปรารถนาทุกประการ โดยเฉพาะคือ การบรรลุถึงอิทธิฤทธิ์ 6
5. วิธีเข้าสู่พระผู้เป็นเจ้า 4 วิธี ด้วยการบำเพ็ญสมาธิภาวนา

สำหรับตันตระฝ่ายซ้ายคือ พวกวามจาริน ถือว่าการจะให้บรรลุถึงจุดสุดยอดของลัทธินี้ จะต้องกระทำพิธีตามกฎ 5 ประการ เรียกว่า ปัญจมการ

- (1) มัชชะ (น้ำเมา) ต้องดื่มน้ำเมา ให้เมาที่สุดเกือบเสียดสีได้ยิ่งดี
- (2) มางสะ (เนื้อสด) ต้องบริโภคเนื้อสดผสมกับน้ำเมา
- (3) มนตรา ต้องสาธยายมนตร์ บทใดบทหนึ่งเร่งเร้าให้เกิดความกำหนัด
- (4) มุทรา ลีลาด้วยท่า้วย้วยวน เร่งเร้าให้เกิดความกำหนัด
- (5) ไมถุน ประกอบเมถุน²

พิธีนี้ฝ่ายวามจาริน เรียกว่า กภาพจักร มักทำในเวลากลางคืน ผู้เลื่อมใสทั้งหญิงและชาย จะมาประชุมกันต่อหน้าเจ้าแม่กาลิ แล้วปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้ง 5 ข้อ

พวกเหล่านี้ถือว่า มนุษย์ มีราคะ โทสะ และโมหะ เป็นมูลกิเลสอยู่ในตัว ถ้าต้องการดับกิเลสเหล่านั้น จะต้องประพฤติอย่างนั้นให้เต็มที่ สมกับที่พอใจอยากจะทำ เมื่อทำอย่างนั้นเต็มที่แล้วก็เหมือนหนามยอกเอาหนามบ่ง สูดท้ายก็จะเกิดความเบื่อหน่ายไปเอง

4. คัมภีร์ธรรมศาสตร์ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยหลักกฎหมายจารีตประเพณีและสิทธิหน้าที่ของคนในสังคมอินเดีย ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด ได้แก่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ ของมนู และของยาชฺฌวฤกษ โดยทั่วไปคัมภีร์ธรรมศาสตร์มีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

- (1) อจาวร ได้แก่หลักความประพฤติ และปฏิบัติ
- (2) วุยวหาร ได้แก่อำนาจตุลาการ
- (3) ปรายญจิตต ได้แก่การลบล้างความคิด

กล่าวกันว่า คัมภีร์ธรรมศาสตร์เหล่านี้ ฤาษีมีนจำนวน 18 คน ได้รจนาขึ้นด้วยอำนาจดลใจจากเทพเจ้า

² Dowson, *Classical Hindu Mythology* pp. 317-318

คัมภีร์ธรรมศาสตร์ มีอิทธิพลเหนือระบบกฎหมายไม่เฉพาะในประเทศอินเดียเท่านั้น แม้ในประเทศที่วัฒนธรรมของอินเดียได้แผ่กระจายไปถึง คัมภีร์ธรรมศาสตร์ก็มีอิทธิพลเหนือระบบกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ด้วย

หลักธรรมที่สำคัญ ๆ ของศาสนาฮินดู

1. สมัยพราหมณะ ในสมัยยุคเวท มนุษย์ทำการพิธีบูชาและสวดขับกล่อมสรวงเสรีภูเทวดา มุ่งหมายเพื่อให้เทวดาเหล่านั้นพอใจในตนหรือให้ช่วยเหลือตน ครั้นเวลาล่วงมาชาวฮินดูถือว่าการบูชาเทวดาเป็นของศักดิ์สิทธิ์แท้จริง จึงต้องทำให้ถูกต้องตามพิธีสามารถจะบังคับเทวดาให้อำนวยผลต่าง ๆ ให้แก่ผู้บูชาสมความต้องการได้ ซึ่งเรียกว่าการขอพร การพิธีบูชาจึงต้องจัดทำให้ครบถ้วนตามพิธี เช่น พิธีราชสุยะ พิธีอศวเมธ (ปล่อยม้าอุปการ) พิธีบุรุษเมธ (บูชาญัตยด้วยคน) เป็นต้น

ในคัมภีร์พระเวท แบ่งชั้นของมนุษย์ออกเป็น 4 วรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร เป็นวิธีที่พระเป็นเจ้าประทานลงมา สำหรับปกครองเพื่อสันติสุขของมนุษย์

ข้อสำคัญในลัทธินี้ คือ

- (1) พระเป็นเจ้า คือ พระผู้ทรงความเที่ยงแท้หาอุปมิได้ (อรุปรพรม) โลกที่แลเห็นทั้งสี่ เป็นของไม่จริง และต้องถึงความพินาสลงเมื่อสิ้นกัลป์ ทวยเทพย่อมออกจากพรหมทั้งสี่
- (2) ความไม่สม่ำเสมออันมีอยู่ในโลก เป็นเพราะกรรมซึ่งกระทำให้อันตรายในสังสาระ
- (3) การหลุดพ้นจากสังสาระและเข้าอยู่ในพรหมเป็นความมุ่งหมายของผู้หวังหนีทุกข์
- (4) ความเป็นไปในโลกต้องมีหลักสามประการ คือ พราหมณ์ผู้มักบวช พระเวท และ วรณะ โลกจึงจะดำรงอยู่ได้ โดยปกติ³

ต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนิพนธ์ในฤคเวท

5 แคंपรุช

1. ปรุชมีศรีษะตั้งพัน มีตาตั้งพัน มีเท้าตั้งพัน พระองค์ห้อมล้อมโลกไว้เสียทุกด้านและยืนอยู่ห่างออกไปไกลเท่ากับความกว้างของสิบนิ้ว
2. ปรุชคือสิ่งทั้งหมดนี้ พระองค์มีมาแต่เดิมแล้วและจะมีต่อไปอีก พระองค์เป็นเจ้าแห่งอมฤตภาพ ซึ่งทรงเจริญเหนือภวะนั้น ไปด้วยอาหาร (จากพิธีกรรม)
3. เช่นนั้นแหละคือความยิ่งใหญ่ของพระองค์ แต่ยิ่งใหญ่กว่านั้นอีก คือปรุช หนึ่งในสี่ของพระองค์เป็นสรรพสิ่งทั้งหลาย สามในสี่ของพระองค์เป็นสิ่งอมฤตในสวรรค์

³ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป, *ลัทธิของเพื่อน* (พระนคร: กลังวิทยา, 2514), หน้า 88-89

4. สามในสี่ของปุรุชลอยไปสู่ที่สูง หนึ่งในสี่ของพระองค์บังเกิดขึ้นอีก (บนโลก) ที่นี้ พระองค์ไม่กว้างออกไปทุกทิศทุกทาง กลายเป็นสิ่งซึ่งกินอาหารและเป็นสิ่งซึ่งไม่กินอะไร
5. จากพระองค์ได้เกิดวิราชชน จากวิราชเกิดปุรุห เมื่อเกิดขึ้นแล้ว พระองค์ก็แผ่กว้าง พันโลกไปทางข้างหลังและข้างหน้า
6. เมื่อบรรดาเทพเจ้ากระทำปุชนียกรรมโดยเอาปุรุชเป็นเครื่องบูชา ฤๅไปไม่ผลเป็นเนย บริสุทธ์ ฤๅร้อนเป็นเชื้อเพลิง ฤๅไปไม่ร่วงเป็นเครื่องบูชา
7. เพื่อบูชาตันหญ่าที่ขึ้นประปราย เหล่าเทพเจ้าได้พรมปุรุชซึ่งเพิ่งแรกเกิดลงไป เหล่า เทพเจ้าได้ใช้พระองค์บูชาสาธะยะและฤๅษี
8. จากพิธีกรรมที่มอบให้เป็นสิทธิ์ขาด ก็มีเนยบริสุทธ์ที่รวบรวมได้จากการพรม พระองค์ ก็ทำมันให้กลายเป็นสัตว์ในท้องฟ้า เป็นสัตว์ในป่า และเป็นสัตว์ในหมู่บ้าน
9. จากพิธีกรรม ที่มอบให้เป็นสิทธิ์ขาด ก็เกิดบทร้อยกรอง (ฤๅคเวท) ขึ้น กับมนตร์สามัน (สามเวท) จากนั้นก็เกิดกำหนดจำนวนคำ จากนั้นก็เกิดสูตรพิธีกรรม (ยชุรเวท)
10. จากมัน เกิดพวกม้าและบรรดาสัตว์ที่มีพันสองแฉ่ว วัวเกิดขึ้นจากมัน แกะและแพะก็ เกิดขึ้นจากมัน
11. เมื่อทวยเทพแบ่งปุรุชออกเป็นเสี่ยง ๆ นั้น พระองค์ได้แบ่งออกเป็นสี่ส่วน ปากของ ปุรุชเป็นอะไร สองกรของพระองค์เป็นอะไร สะโพกและเท้าของพระองค์มีชื่อว่าอะไร
12. พวกพราหมณ์เป็นปากของพระองค์ สองกรของพระองค์เป็นเหล่าราชันย์ (นักรบ) สะโพกทั้งสองเป็นไวยะยะ (พ่อค้าและเจ้าของไร่นา) จากเท้าของพระองค์เกิดพวกศูทร (พวกรับใช้)
13. พระจันทร์เกิดขึ้นจากเจตมุตของพระองค์ (มณะ) จากดวงพระเนตรเกิดดวงอาทิตย์ จากพระโอษฐ์เกิดพระอินทร์และพระอัคนี จากลมปราณของพระองค์เกิดพระวายุ (ลม)
14. จากสะดือของพระองค์เกิดท้องฟ้าในท่ามกลาง จากพระเศียรเกิดสวรรค์ จากพระบาท เกิดแผ่นดิน และทิศเกิดจากพระกรรณ ด้วยประการฉะนี้ สรรพสิ่งจึงประกอบเป็นโลกทั้งหลายขึ้น
15. พระองค์ทรงมีไม้ถือเจ็ดอันซึ่งรวมเอาไว้ (ซึ่งไฟ) สามเท้าของเจ็ดถูกทำเป็นมัดพื้น เมื่อพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลายแผ่พิธีกรรมออกไป ก็ทรงผูกพันปุรุชไว้เป็นเหยื่อ
16. ด้วยพิธีกรรมนั้น พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลายก็ทรงกระทำพิธีกรรม ที่เป็นกฎพิธีประการ แรก ๆ อานาต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นไปถึงสรวงสวรรค์ อันเป็นที่พำนักของสาธะยะเบื้องบุพพกาล พระผู้- เป็นเจ้าทั้งหลาย (เล่มสิบ, 30)⁴

⁴ สมักร บุนาว ๙, *ปรัชญาของอิกซ์ตอะ* (พระนคร: แพร่พิทยา, 2513), หน้า 343-346

5
 เพื่อเห็นแก่การพิทักษ์รักษา การสร้างสรรค์ทั้งสิ้นนี้ (บุรุษ) ซึ่งเป็นผู้รู้งานอย่างที่สุด
 ทรงกำหนดหน้าที่แยก ๆ กัน ให้แก่วรรณะต่าง ๆ ที่เกิดจาก ปาก มือ ขา และเท้าของตน
 การสอน การศึกษา การประกอบยัญพิธี ทั้งการทำให้ผู้อื่นประกอบยัญพิธี การให้ทาน
 และการรับทาน ทั้งหมดนี้บุรุษได้มอบให้เป็นหน้าที่ของพวกเขาทั้งหมด
 การคุ้มครองประชาชน การสละทรัพย์สมบัติ การประกอบยัญพิธี การศึกษา การไม่ติดอยู่
 กับความสุขทางกามารมณ์ ทั้งหมดนี้บุรุษได้มอบให้เป็นหน้าที่ของกษัตริย์
 การเลี้ยงดูวัวควาย การสละทรัพย์สมบัติ การประกอบยัญพิธี การศึกษา การค้าและ
 พาณิชยกรรม การให้กู้เงิน และการเกษตรกรรม ทั้งหมดนี้ได้มอบให้เป็นหน้าที่ของแพศย์
 พระผู้เป็นเจ้า (บุรุษ) ได้ทรงกำหนดอาชีพ (กรรม) ให้แก่ศูทร เพียงอย่างเดียวเท่านั้น
 นั่นคือ การรับใช้วรรณะทั้งสามโดยไม่มี ความอาฆาตพยาบาท⁵
 ในคัมภีร์ฤคเว ได้กำหนดหน้าที่ของมหาพรหม สร้างเทวะผู้ยิ่งใหญ่ไว้เป็นหมวดหมู่เป็น
 เทวะมีหน้าที่เกี่ยวกับสังสารวัฏแห่งโลก เทวะเหล่านี้ ได้แก่
 พรหมา คือ ผู้สร้าง (creator) พระองค์หนึ่ง
 วิษณุ หรือนารายณ์ คือ ผู้รักษา (Preserver) พระองค์หนึ่ง
 ศิวะ หรือ อิศวร คือ ผู้ทำลาย (Destroyer) พระองค์หนึ่ง
 เทวะทั้งสามนี้ เรียกว่า **ตรีมูรติ** พรหมเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย
 โลกที่พระองค์ทรงสร้างนั้นตั้งอยู่ได้เป็นยุค และพินาศไปเป็นยุค ระยะเวลาระหว่างสร้างโลก โลก
 ตั้งอยู่ และโลกพินาศ เรียกว่า **กัลป์** กัลป์หนึ่งแบ่งออกเป็น 4 ยุค คือ กฤตยุค ไตรดายุค ทวาปรยุค
 และกตียุค รวม 4 ยุค เป็นมหายุค พันมหายุคจะเป็นกัลป์หนึ่ง กัลป์หนึ่งเป็นเวลา 4,320,000 ปี⁶
 ความเป็นไปแต่ละยุค มีโดยย่อดังนี้
 กฤตยุค เป็นยุคแห่งสังจธรรมมั่นคง มีพระพรหมองค์เดียวเป็นใหญ่ ไม่มีเทพอื่นอื่น
 ไม่มียักษ์ ไม่มีมาร ไครปรารถนาอันใดสำเร็จ ไม่มีการค้าขายแลกเปลี่ยน ไม่มีโลก ไกรธ หลง ทูริ
 คดโกง และไม่มีโทมนัสใด ๆ
 ไตรดายุค เป็นยุคที่สังจธรรมเสื่อมลง 1 ใน 4 ไม่มีพิธีกรรม มนุษย์ปฏิบัติธรรมเพื่
 หวังอันสืบเนื่องจากการปฏิบัติธรรมนั้น ๆ
 ทวาปรยุค เป็นยุคที่สังจธรรมเสื่อมลง 2 ใน 4 นรชนเกิดเจ็บป่วยเกิดดิ้นหา
 นิยมทำความชั่ว มีพิธีกรรมเพื่อล้างความชั่ว พระเวททั้งสี่เกิดขึ้น แต่นรชนไม่เอาใจใส่

⁵ จันนงค์ ทองประเสริฐ, *ข้อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม 1* (พระนคร: ราชบัณฑิตยสถาน 2515), หน้า 4
⁶ J.N. Farquhar, *Primer of Hinduism* p. 39

กลียุค เป็นยุคที่สังจธรรมเหลือ 1 ใน 4 คีล และธรรมทั้งปวงเสื่อมถอย นรชนเต็มไป
ด้วย วาคะ โทสะ โมหะ ทุจริต คดโกงกันอยู่ทั่วไป ฯลฯ

2. สมัยอุปนิษัต

อุปนิษัตแต่งขึ้นโดยยัตคัมภีร์พระเวทเป็นหลัก เป็นบทเรียนอันเป็นส่วนลึกลับ (Esoteric
Doctrine) เป็นปรัชญาเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณอันเนื่องด้วยพรหม เป็นคัมภีร์สำคัญอันหนึ่งของฮินดู
ส่วนใหญ่แต่งเป็นคำร้อยกรอง และถือเป็นคัมภีร์สุดท้ายแห่งการศึกษาเล่าเรียนเพื่อถึงที่สุด จึงเป็น
เวทानตะ แปลว่า ที่สุดแห่งพระเวท กล่าวคือ เมื่อศึกษาจบคัมภีร์อุปนิษัตแล้ว ก็เป็นอันศึกษาถึง
ที่สุด

คำสอนในคัมภีร์อุปนิษัต กล่าวถึงดวงวิญญาณของสากลโลก รวมลงในวิญญาณของโลก
คือ มหาพรหม และมหาพรหมนั้น คือวิญญาณของโลก (พระมหาพรหมองค์สร้างตรีมูรติ เพื่อทำหน้าที่
ที่องค์ละอย่าง) มหาพรหมนั้นไม่มีเพศ อยู่ในสรรพสิ่งทั่วไป มหาพรหมคือตัววิญญาณแห่งสากล
โลกเรียกว่า ปรมัตมัน เมื่อวิญญาณแห่งโลกเป็นปรมัตมัน สิ่งทีออกจากวิญญาณนั้นก็เป็นอาดมันตัว
ฉะนั้นวิญญาณของบุคคล (ทีออกจากมหาพรหม) ก็คือพรหมนั่นเอง ตนเองคือพรหม หรือพรหมคือ
ตนเอง การรู้จักตนเองก็เท่ากับรู้จักพรหม การรู้จักพรหมก็เท่ากับรู้จักตนเอง ฉะนั้นจึงเป็นทางให้เข้า
ถึงโมกษะ คือความหลุดพ้น ผู้ได้รู้แจ้งในอาดมันของตนว่าเป็นอาดมันของมหาพรหมแล้ว ผู้นั้นย่อม
พ้นจากสังสารเวียนว่ายตายเกิดและจะไม่ปฏิสนธิอีกเลย ในชั้นหลังลัทธิแห่งอุปนิษัตอธิบายคำพรหม
พรหมคือความสัตย์ ความแท้จริงแห่งสรรพสิ่ง พรหมคือความบันเทิง พรหมคือความลึกซึ้ง
เห็นได้ยาก สรรพสิ่งสำเร็จขึ้นได้ด้วยอำนาจแห่งพรหมหรืออีกนัยหนึ่งว่า พรหมคือความจริง ความ
ความบันเทิง

3. สมัยอวตาร

ระยะนี้ชาวฮินดูนับถือลัทธิอวตาร (Incarnation) คือเชื่อว่า เทพเจ้าบางองค์ได้อวตารมา
รูษ เช่น พระรามในคัมภีร์รามยณะ และพระกฤษณะในคัมภีร์มหาภารตะ มาสมัยหลังมี
พระวิษณุ เป็นผู้อวตารลงมาปราบยุคเข็ญในมนุษย์โลก ผู้นับถือพระวิษณุเป็นเจ้าเรียกว่า

เวชาน

ษณุหรือพระนารายณ์ที่อวตารลงมาเกิด เพื่อปราบยุคเข็ญในมนุษย์โลกนั้นมี 10 ปาง คือ
มัตสยอวตาร คือ อวตารลงมาเป็นปลา เพื่อช่วยมนุษย์เมื่อคราวน้ำท่วมโลก ฆ่า
ทีนตันเหตุให้มนุษย์มีความเห็นผิดลุ่มหลง
มาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นเต่าในทะเลน่านม (เกษียรสาคร) เอาหลังรองรับ

19-420

ภูเขาข้อมันทาระ เทวดานำพยานาคมาต่างเชือกชกภูเขาเพื่อควนมหาสมุทร ทำให้เกิดน้ำอมฤตและ
สิ่งมีค่าอื่น ๆ

3. วราหาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นหมีป่า เพื่อปราบยักษ์ ผู้มีนามว่า “หิรัณยเกษะ”
ผู้จับโลกกดลงไปได้ทะเล ตามตำนานกล่าวว่า โลกเป็นก้อนน้ำกลม แต่ด้วยเขี้ยวของหมีป่า ดุนให้
โลกสูงขึ้นพ้นจากน้ำได้ คนจึงได้อาศัยอยู่บนโลกทุกวันนี้

4. นรสิงหาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นนรสิงห์ (ครึ่งคนครึ่งสิงห์) เพื่อปราบยักษ์ชื่อ
หิรัณยกศิปุ ผู้ได้พรจากพระพรหมว่า จะไม่ถูกมนุษย์ เทพหรือสัตว์ฆ่าให้ตายได้ ยักษ์จึงกำเวปุกราน
โลกทั้ง 3 พระนารายณ์อวตารเป็นนรสิงห์ทำลายยักษ์นั้นถึงแก่ชีวิต เพราะนรสิงห์นั้นมี ไซ่คนมี ไซ่
สัตว์

5. วามनावตาร คือ อวตารลงมาเป็นคนค่อม เพื่อปราบยักษ์ชื่อ พลี มิให้มีอำนาจ
ครองโลกทั้ง 3 โดยขอเนื้อที่เพียง 3 ก้าว เมื่อพลียักษ์ยินยอม จึงก้าวไป 2 ก้าว ก็เกินสวรรค์และ
เกินโลก แต่ด้วยความกรุณาจึงประทานโลกได้บาดาลให้ยักษ์นั้นไป

6. ปรศุรามาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นปรศุราม (คนถือขวาน) ในเรื่องเล่าว่าพระ-
วิษณุอวตารลงมาเกิดเป็นบุตรของพราหมณ์ ชื่อยมทัคนิ และสืบสกุลมาจาก ภฤคุ เพื่อป้องกันมิให้
กษัตริย์ครอบครองอาณาจักรเหนือวาระณะพราหมณ์ ปรศุราม ได้ชำระโลกถึง 21 ครั้ง เพื่อให้ปราศ-
จากวรรณะกษัตริย์

7. รามาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นรามจันทร์ (พระราม) ในเรื่องรามายณะ เพื่อ
ปราบยักษ์ชื่อทศกัณฐ์

8. กฤษณาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นพระกฤษณะในเรื่องมหาภารตะ เพื่อทำลายกั-
ณะผู้ทรูณ

9. พุทธาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นพระพุทธเจ้า

10. กัลกียาวตาร คือ อวตารลงมาเป็นพระกัลกิหรือบุรุษผู้มีม้าขาว เพื่อปราบคนชั่ว
และสถาปนารธรรมขึ้นใหม่ในโลก

ในสมัยเดียวกัน มีชาวฮินดูบางพวกแยกไปนับถือพระศิวะ ถือว่าเป็นผู้สร้างมีศักดิ์ยิ่ง
กว่าพระวิษณุ ช่วยกันสร้างฤกษ์และอำนาจให้แก่พระศิวะ โดยสมมติให้พระศิวะมีโค ผู้ให้น้ำนม
และเนื้อเพื่อเลี้ยงมนุษย์เป็นพาหนะ โคนกลายเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เหมือนแม่ของคนทั้งหลาย และให้
ลิงคะ (เครื่องหมายของบุรุษเพศ) เป็นสิ่งอันควรบูชา เรียกว่าศิวลึงค์ โดยเฉพาะเอาเครื่องหมายแห่ง
เพศนั้นเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก พวกนับถือศิวะเป็นเจ้าเรียกว่านิกายไศวะ

เทพนั้นเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก พวกนับถือศิวะเป็นเจ้าเรียกว่านิกายไศวะ

4. ทรรศนะ 6 (ชัศตรทรรศนะ)

ยุคนี้เกิดเจ้าลัทธิพิเศษขึ้น 6 ลัทธิ คือ

1. ทรรศนะหนึ่ง ชื่อ นยายะ หมายความว่า วิธีอันเหมาะเจาะสำหรับค้นหาความจริง โดยอาศัยอนุমানตามเหตุผลเปรียบเทียบกันเป็นชั้น ๆ จึงควรเรียกว่าตรรกวิทยา (Logic) หลักสำคัญของนยายะ คือ ทุภข์ ชาติ ประพฤติ (ความเคลื่อนไหว) โทษ และความสำคัญผิด (อวิชชา) สิ่งเหล่านี้ถ้าเปลื้องออกได้เป็นลำดับไปตั้งแต่ปลายไปหาต้น ก็จะถึงซึ่งความหลุดพ้น (อปฺวารค) อรรถกถาจารย์ชื่อวาทสยายน อธิบายว่าความสำคัญผิดย่อมนำความลำเอียง ความลำเอียงย่อมนำความเหี้ยมแห้งใจ ริษยา ความเห็นผิด ความประมาท อหังการ และโลภโดยลำดับ บุคคลย่อมประกอบประทุษกรรมทำร้ายลักขโมย และประพฤติดีในกามด้วยกาย ก็เป็นคนทุจริตหยาบคายร้ายกาจ การกระทำนี้เป็นอกุศลกรรม แต่เมื่อบุคคลประพฤติพร้อมด้วยกายซึ่งทาน เมตตากรุณา เป็นผู้มีสติย์ บำเพ็ญประโยชน์ มีสาระในวาจา สรรยายพระเวทและมีอุเบกขา ย่อมยังธรรม คือกุศลให้บังเกิด เหตุฉะนั้น อุตฺสและกุศลจึงเป็นกรรม สว่างทุกคิดและสุคติให้มีขึ้น การเกาะเกี่ยวด้วยชาติคือ ความเกิดย่อมเป็นทุกข์ ท่านกล่าวว่า อาหารเมื่อคลุกเคล้ากับน้ำผึ้งและยาพิษก็ควรละทิ้งเสีย เพราะเป็นความบันเทิงสุขแต่มีทุกข์ปนอยู่ด้วย เจ้าลัทธินี้ชื่อ โคคมะ คัมภีร์ในลัทธินี้ เรียกว่า นยายสูตร

2. ทรรศนะสอง ชื่อ ไวเศษิกะ เป็นทรรศนะที่เพิ่มเติมจากนยายะอีกทีหนึ่งมีหลักอยู่ว่าโลกเกิดขึ้นเพราะผลแห่งอำนาจอันไม่อาจเห็นได้ซึ่งสืบมาจากกรรมในภพก่อน แต่รับรองว่ามีผู้เป็นใหญ่เรียกว่า ปรมาตมัน คือ วิญญานยอดเยี่ยม อันมีลักษณะผิดจากชีวิตมัน อันเป็นวิญญานมนุษย์ ปรมาตมันย่อมเป็นอนันต์ ไม่มีต้นไม่มีปลาย ไม่มีทำลายแตกดับ มีอำนาจอยู่ทั่วไป ปราศจากรูปร่าง และเป็นผู้สร้างโลก เจ้าลัทธินี้ชื่อ กณาทะ คัมภีร์ในลัทธินี้เรียกว่า ไวเศษิกสูตร

3. ทรรศนะสาม ชื่อ สางขยะ เป็นทรรศนะที่เห็นว่าพระเจ้ามิได้สร้างโลก สรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลกต้องเกิดจากเหตุผลของมันเอง สิ่งที่มีอยู่ต้องเกิดจากสิ่งที่มีอยู่ สิ่งที่เกิดจากสิ่งที่ไม่มีย่อมไม่ได้ อรรถกถาจารย์อธิบายว่า เนยย่อมออกมาจากนมจะออกมาจากน้ำไม่ได้ ช่างหม้อ ย่อมปั้นหม้อด้วยดิน ไม่ใช่ปั้นด้วยผ้า สิ่งต่าง ๆ ย่อมเนื่องมาจากสิ่งของเดิมสืบเนื่องย้อนขึ้นไปเป็นลำดับจนถึงต้นเค้าเดิมที่ยังความเกิดให้มีขึ้น เจ้าลัทธินี้ชื่อ กปิตะ

4. ทรรศนะสี่ ชื่อ โยคะ ทรรศนะนี้กำหนดให้ตั้งสมาธิ คือตั้งจิตเพ่งเล็งให้เกิดความบริสุทธิ์ แม้อารมณ์กระทบสิ่งใดก็ไม่แปรปรวนและต้องข่มความดิ้นรนให้หมดสิ้นไป อาตมันหรือวิญญานจะได้เข้าไปรวมอยู่ในปรมาตมัน

“โยคะมีหนทางเข้าถึงแปดสาย คือ ยม (ความเหนียวรั้ง) นิยม (การปฏิบัติในลัทธิ) อาสนะ (อาการนั่งเพื่อกระทำจิตให้แน่วแน่) ปรานายาม (การผ่อนคลายใจ) ปรตยาหาร (การทรมาน-

กินทรีย์) ธาราณ (การทำดวงจิตให้มัน) ฉาน (ความเพ่งเล็ง) สมภา (ความที่ดวงจิตอยู่ที่) ผู้ประพฤติ
ในโยคะนี้เรียกว่า โยคี⁷ เจ้าลัทธินี้ชื่อปตัญชลี คัมภีร์ในลัทธินี้เรียกว่าโยคสูตร

5. ทรรคนะห้า ชื่อ ปูรวมิมางสา ทรรคนะนี้มุ่งให้ทำพิธีการพิธีบูชา มากกว่าจะมุ่งสอน
ให้ใช้ความพินิจนึก เจ้าลัทธินี้ชื่อไซมินิ คัมภีร์ในลัทธินี้เรียกว่า กรรมมิมางสา

6. ทรรคนะหกชื่อ อุตรมิมางสา หรือเวทานตะ มีหลักอยู่ว่า โลกนี้แท้จริงคือพรหมสิ่ง
ต่าง ๆ ย่อมออกจากพรหม ฉะนั้นทุกคนควรบูชาพรหมด้วยใจอันสงบ เจ้าลัทธินี้ชื่อวยาสิ คัมภีร์ใน
ลัทธินี้ชื่อเวทานตสูตร หรือพรหมสูตร หรือสรีรสูตร

หลักความดีสูงสุด เป็นชั้นยอดแห่งการปฏิบัติธรรมเพื่อความดีสูงสุด (Summum bonum) ความดี
สูงสุดของชาวฮินดูก็คือ การนำเอาตนของตนเข้าสู่ปรมาตมัน เพื่อหลุดพ้นจากสงสารวัฏแห่งชีวิต

การดำเนินชีวิตให้เข้าถึงความดีสูงสุดคือโมกษะนั้น เป็นหลักปฏิบัติ 4 ระดับ ที่เรียกว่า
อาศรม 4 ในการบำเพ็ญเพียรเผากิเลสให้สูญสิ้น คือ ระดับสันยาสิ การเข้าถึงโมกษะนักปราชญ์
กำหนดไว้ 4 ทาง ประกอบกันคือ

1. กรรมมรรค หรือ กรรมโยคะ
2. ชยานมรรค หรือ ชยานโยคะ
3. ภักติมรรค หรือ ภักติโยคะ
4. ราชมรรค หรือ ราชโยคะ

กรรมมรรค หรือ กรรมโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า กรรมโยคิน โดยกำหนดว่ากรรมเป็น
สิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต ชีวะของคนแต่ละคน ย่อมเวียนว่ายตายเกิด มีสุข มีทุกข์ โดยอาศัยแรงกรรม
ให้พิจารณาว่า กรรมใดเป็นเหตุให้เวียนว่ายตายเกิดจึงละกรรมนั้นเสีย และกรรมใดเป็นเหตุให้
หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดจึงปฏิบัติกรรมนั้น โดยใช้ความรู้แจ้ง (ชยาน) และภักติ เป็นเครื่อง
ประกอบในการประกอบกรรม

การประกอบกรรมมี 2 อย่างคือ

- (1) ประกอบกรรมด้วยการหวังผลตอบแทน (สกามกรรมโยคะ) แต่ปฏิบัติอย่างถูกต้อง

⁷ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป. *อภินิหารของเพื่อน* (พระนคร : คลังวิทยา, 2514), หน้า 109

(2) ประกอบกรรมโดยไม่หวังผลตอบแทน (นิชกาณกรรมโยคะ) ปฏิบัติโดยถือหน้าที่เป็นหลัก เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ก็ควรปฏิบัติไปตามหน้าที่ของมนุษย์

ชยานมรรค หรือ ชยานโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ชยานโยคิน กำหนดปฏิบัติโดยความรู้แจ้ง ความเห็นชอบ อันเป็นผลจากการพิจารณาโดยบริสุทธิ์ ไม่สร้างความทุกข์ทรมานให้แก่ชีวิตใด ๆ มุ่งแต่การสร้างผลประโยชน์และความดีงามให้แก่ส่วนรวม

ภักติมรรค หรือ ภักติโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ภักติโยคิน กำหนดปฏิบัติด้วยการจงรักภักดีต่อคำสอนของเทพเจ้า

ราชมรรค หรือ ราชโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ราชโยคิน มุ่งปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกหัดใจ บังคับใจให้อยู่ในอำนาจด้วยการบำเพ็ญโยคะกิริยา

ข้อปฏิบัติของชาวฮินดูในปัจจุบัน

บุคคลจะเป็นฮินดูได้ด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ชาติตระกูล บุคคลจะเป็นฮินดูต้องกำเนิดอยู่ในวรรณะใดวรรณะหนึ่ง ตามลัทธิฮินดูชนชาติต่าง ๆ ถ้าไม่มีชาติตระกูลดังกล่าวแล้ว แม้นับถือลัทธิฮินดูและประพฤติตนอย่างฮินดู ก็เป็นฮินดูไม่ได้

2. ข้อปฏิบัติ ฮินดูต้องประพฤติตามกฎประเพณีที่กำหนดไว้สำหรับวรรณะของตน ในวรรณะต่าง ๆ ย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีโดยเฉพาะซึ่งแตกต่างกันมาก แต่มีบางอย่างที่จำเป็นต้องประพฤติและปฏิบัติทุกวรรณะ

ข้อที่ต้องประพฤติและปฏิบัติแบ่งออกเป็น 4 หมวดคือ

2.1 การแต่งงาน อาหารการกิน การประกอบอาชีพ และที่อยู่อาศัย กฎว่าด้วยการ

* หน้าที่ของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติก็คือ

1. บิณฑุธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของบิดาคือบุตรี
2. มาตตุธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของมารคาคือบุตรี
3. บุคธธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของบุตรคาคือบิดามารดา
4. ปติธรรม (สามีธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ของสามีต่อภรรยา
5. บัทธิธรรม (ภริยาธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาต่อสามี
6. ภวาคีธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของพี่น้องต่อพี่น้อง
7. ราชธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของพระราชาต่อประชาชน
8. ประชาธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของประชาชนต่อพระราชา
9. สวามีธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นับประชาชน
10. เสวกธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของผู้น้อยต่อผู้ใหญ่ (นายกับบ่าว)
11. สมาชธรรม (สังคมธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์ต่อมนุษย์ (สังคมใดสังคมหนึ่ง)
12. เทศธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของประชาชนต่อประเทศชาติ
13. มานวธรรม การปฏิบัติหน้าที่ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ทั่วสากล

แต่งงานเป็นหลักสำคัญในวรรณะ จะแต่งงานกับคนนอกวรรณะไม่ได้เป็นอันขาด เช่น พราหมณ์ก็ต้องมีสามีในวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ก็ต้องในวรรณะกษัตริย์ แม้ในวรรณะเดียวกันก็ยังจำกัดตระกูลและโคตรอีกชั้นหนึ่ง ถ้าฝ่าฝืนกฎต้องถูกตัดขาดจากโคตรจากวรรณะ หรือถูกประณาม ไม่มีใครคบค้าสมาคม เรื่องอาหารการกิน คนในวรรณะต่ำจะทำให้คนในวรรณะสูงกินไม่ได้ คนละวรรณะกินรวมกันไม่ได้ และต้องอาหารกันไม่ได้ การประกอบอาชีพ ใครอยู่ในวรรณะใดก็ต้องประกอบอาชีพอย่างนั้น บ้านเรือนก็เช่นเดียวกัน

วรรณะสังกร

การแต่งงานของชาวฮินดูแบ่งออกเป็น 3 อย่างคือ

- (1) การแต่งงานที่สามีภรรยาอยู่ในวรรณะเดียวกัน
- (2) การแต่งงานที่ดี คือ สามีอยู่ในวรรณะที่สูงกว่าภรรยา
- (3) การแต่งงานที่เลวคือ ภรรยาอยู่ในวรรณะที่สูงกว่าสามี บุตรที่เกิดจากการแต่งงานที่

เลว ถือว่าน่ารังเกียจเป็นพิเศษ ตามสัดส่วนโดยตรงกับความไม่เสมอกันระหว่างตำแหน่งของบิดามารดา จัณฑาล คือบุตรที่เกิดจากบิดาเป็นศูทร มารดาเป็นพราหมณ์ ถือว่าเป็นวรรณะที่จะแต่งงานมิได้ (Untouchable) ต่ำที่สุด

วรรณะสังกร ก็คือการแต่งงานแบบผสมนั่นเองหรือเรียกว่าเป็นการแต่งงานข้ามวรรณะ

สามีอยู่ในวรรณะใดวรรณะหนึ่ง ภรรยาก็อยู่ในวรรณะเดียวกัน สามีภรรยาที่อยู่ร่วมกันด้วยการสมรสที่ไม่มีที่ติ เมื่อให้กำเนิดบุตร บุตรนั้นก็อยู่ในวรรณะเดียวกับบิดามารดาและเป็นผู้สามารถที่จะสืบวงศ์สกุลได้ อย่างนี้เรียกว่า วรรณะแท้ๆ

บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นพราหมณ์ มารดาเป็นกษัตริย์ เรียกว่า มูรชาวาสีกะ บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นพราหมณ์ มารดาเป็นแพศย์ (ไวศยะ) เรียกว่า อัมพัษฐะ บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นพราหมณ์ มารดาเป็นศูทร เรียกว่า นิษาทะ หรือแม่แต่จะเรียกว่าปารศวะ ก็ได้

บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นกษัตริย์ มารดาเป็นแพศย์หรือศูทร ตามประเพณีที่ถือมาเรียกว่า มาหิษยะ หรือ อุคระ บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นแพศย์มารดาเป็นศูทร เรียกว่า กรณะ กฎนี้ได้ตั้งขึ้นเฉพาะสำหรับบุคคลที่สมรสเท่านั้น

บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นกษัตริย์ มารดาเป็นพราหมณ์ เรียกว่า สุตะ บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นแพศย์ มารดาเป็นพราหมณ์ เรียกว่า ไวเททกะ บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นศูทร มารดาเป็นพราหมณ์ เรียกว่า จัณฑาล ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกกีดกันออกจากพิธีการฆาตกรรมทั้งปวง

หญิงกษัตริย์ที่สามีเป็นแพศย์ บุตรเรียกว่า มาคิระ ถ้าสามีเป็นศูทร บุตรเรียกว่ากษัตฤหญิงแพศย์ ที่สามีเป็นศูทร บุตรเรียกว่าอาโยควะ

บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นมาหิษยะ มารดาเป็นภรรยา เรียกว่า รถมการะ การที่จะถือว่า บุตรที่เกิดมาแล้วนั้น ก็ให้พิจารณาว่าบุตรนั้นเกิดจากการสมรสที่เลว (ปฏิโลม) หรือจากการสมรสที่ดี (อนุลอม)

ความเจริญก้าวหน้าในด้านฐานะทางสังคม (ของพวกวรรณะสังกรต่าง ๆ) นั้นควรทราบว่า มีผลลัพธ์ในการแต่งงานครั้งที่ 7 หรือแม้แต่ในครั้งที่ 5 ก็ได้ ในกรณีที่เกี่ยวกับการกลับกัน เขาจะถูกลดมาสู่สถานะเท่ากับที่สูงกว่าและต่ำกว่า ก็จะพิจารณาตัดสินได้โดยอาศัยหลักการเช่นเดียวกัน เช่น พรหมณ์มีภรรยาเป็นศูทร ก็ให้กำเนิดธิดาเป็นนิษาทะ พรหมณ์อีกคนหนึ่งแต่งงานกับธิดาที่เป็นนิษาทะ และได้ธิดาขึ้นมาคนหนึ่ง พรหมณ์ที่มีภรรยาเป็นนิษาทะตามแบบที่ 6 ชั่วอายุคน ได้บุตรขึ้นมา บุตรนั้นก็เป็นพรหมณ์ มิใช่เป็นสมาชิกของวรรณะสังกรอีกต่อไปแล้ว อย่างไรก็ตาม ชาติกำเนิดมิได้เป็นตัวประกอบอย่างเดียวกันที่จะพิจารณาตัดสินวรรณะ เพราะครอบครัวพรหมณ์ที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาชีพของศูทรติดต่อกันมาถึง 7 ชั่วคน ก็ย่อมกลายเป็นศูทรด้วย⁸

การกลับเข้าสู่วรรณะอีกประการหนึ่งก็คือ การตัมปัญจคาวียะ อันได้แก่ ของที่ออกจากร่างกาย 5 อย่าง มีน้ำนม นมเปรี้ยว เนยใส ชี เยี่ยว ผสมกัน พรหมณ์คนใดเกิดทุกข์ เช่น ไปใช้ของ ๆ คนนอกรวรรณะ จะถูกบัพพชาชนียกรรม คือ ขับออกจากวรรณะ การจะกลับสู่วรรณะเดิมได้ ก็ด้วยการฟอกตัวให้บริสุทธิ์อย่างเดิม คือ ตัมปัญจคาวียะ⁹

การสมรส

การสมรสของชาวฮินดูนั้นจะพิจารณาทั้งด้านบิดาและมารดา กล่าวคือ ควรให้ธิดาของตนแต่งงานกับชายหนุ่มที่มีสติปัญญา และแต่งงานกับหญิงสาวที่มีสติปัญญา มีความสวยงาม มีลักษณะดี และผู้ที่ไม่ใช่คนชัโรค การสมรสนั้นมีหลายแบบ

บิดาอาจมอบธิดาของตนให้หลังจากที่ได้ประดับตกแต่งร่างกายเธอด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ และหลังจากที่ได้ล้างน้ำมอบให้แล้ว นี่เป็นการสมรสแบบพรหม (พรหมวิวาห์) บุตรที่เกิดจากเธอหลังจากที่ได้แต่งงานแบบนี้แล้ว จะทำให้อนุชน 12 ชั้น และบรรพบุรุษ 12 ชั้น ทั้งฝ่ายสามีและฝ่ายตัวเธอเองบริสุทธิ์ได้ บิดาอาจประดับตกแต่งร่างกายของเธอด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ และมอบให้แก่พระผู้ประกอบพิธีในคราวที่ทำยัญพิธีตามแบบพระเวทก็ได้ นั่นเป็นการสมรสแบบ ไทวะ (เทพวิวาห์) บุตรที่เกิดจากการแต่งงานแบบนี้ จะทำให้อนุชนและบรรพบุรุษทั้งสองฝ่ายบริสุทธิ์ได้ 10 ชั้น การสมรสที่ประกอบด้วยการกำหนดเงื่อนไขไปว่า “จึงปฏิบัติธรรมะร่วมกัน” ให้แก่ทั้งฝ่ายเจ้าสาวและ

⁸ จันงก์ ทองประเสริฐ, *บ่อเกิดกษัตริย์ประเทศไทยอินเดีย เล่ม 1* (พระนคร : ราชบัณฑิตยฯ, 2515), หน้า 422-425

⁹ สมักร บรูวาต, *ปรัชญาพรหมณ์ในสมัยพุทธกาล* (พระนคร : เพร่พิทยา, 2516), หน้า 105

เจ้าบ้านนั้น เรียกว่า การสมรสแบบประชายัตเย (ประชายัตยวิวาท) บุตรที่เกิดจากการแต่งงานแบบนี้ จะทำให้อนุชนและบรรพบุรุษทั้งสองฝ่ายบริสุทธิ์ไปได้ 8 ชั้น ชายอาจแต่งงานกับหญิงหลังจากที่ได้มอบแม่วัวตัวหนึ่งกับพ่อวัวตัวหนึ่งให้แก่บิดาของหญิงสาวแล้วก็ได้ การสมรสแบบนี้เรียกว่า อารษะ (อารษวิวาท) บุตรที่เกิดจากการแต่งงานแบบนี้จะทำให้อนุชนและบรรพบุรุษทั้งฝ่ายสามีและภรรยาบริสุทธิ์ไปได้ 7 ชั้น ชายที่แต่งงานกับหญิงหลังจากที่ได้ตกลงกันเองกับเธอแล้ว อย่างนี้เป็นการสมรสแบบคานธรรพ (คานธรรพวิวาท) ชายอาจแต่งงานกับหญิงสาวหลังจากที่ให้ทรัพย์สินแก่บิดาหญิงนั้นจนพอใจแล้วเรียกว่าเป็นการสมรสแบบอสุร (อสุรวิวาท) ชายอาจลักพาหญิงสาวไปในตอนที่ญาติพี่น้องของเขามัวนอนหลับ หรือไม่ได้ระมัดระวังเธอแบบนี้เป็นการสมรสแบบไปศางะ (ไปศางวิวาท) ชายหลังจากที่ได้ฆ่าฟันและตัดศีรษะญาติพี่น้องของหญิงสาวแล้วอาจพรากเธอ ทั้ง ๆ ที่เธอยังร้องให้อยู่ไปจากพี่น้องของเธอที่กำลังร้องให้อยู่เช่นกัน อย่างนี้เป็นการสมรสแบบ รากษส (รากษวิวาท)¹⁰

2.2 พิธีประจำบ้าน ผู้ใดจะเป็นฮินดู ต้องทำพิธีประจำบ้าน ละเว้นไม่ได้ การทำพิธีต้องอาศัยพราหมณ์นักบวชเป็นผู้ทำ

ในมานวธรรมศาสตร์และคัมภีร์อื่น ๆ กำหนดพิธีประจำบ้านไว้ 12 ประการ บุคคลที่เป็นทวิษชาติ คือ วรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ จะต้องกระทำพิธีเหล่านี้เรียกว่า **สังสการ** คือ

1. ครรรภาชาน พิธีตั้งครรรภ์ถัดจากวันวิวาท
2. ปุงสวัน พิธีกระทำต่อเด็กในครรรภ์ เมื่อเข้าใจว่าเป็นชายประมาณ 3 เดือนภายหลังแต่งงาน
3. สิมันโตนยัน พิธีแยกผมหญิงในระยะตั้งครรรภ์แล้ว 4 เดือน 6 เดือน หรือ 8 เดือน
4. ชาดกรรรม พิธีคลอดบุตร
5. นามกรรรม พิธีตั้งชื่อเด็กในวันที่ 12 หรือ 14 ถัดจากวันคลอด
6. นิษกรรรม พิธีนำเด็กออกไปดูอาทิตย์อุทัย เมื่อเด็กมีอายุได้ 4 เดือน
7. อันปราศัน พิธีบ่อนข้าวเด็กในเดือนที่ 5 หรือที่ 6
8. จูทากรรรม พิธีโกนผมให้เหลือไว้แต่จุก ทำในปีที่ 3
9. เกศานตกรรรม พิธีตัดผม ถ้าเป็นพราหมณ์ต้องตัดเมื่ออายุครบ 16 ปี ถ้ากษัตริย์ในอายุ 22 ปี ถ้าแพศย์ตัดเมื่ออายุ 24 ปี
10. อุปานยัน (อุปนายณะ) พิธีเข้าอาศรม
11. สมาวรตน์ พิธีกลับบ้าน เมื่อเสร็จการศึกษาจากสำนักครู
12. วิวาทกรรรม พิธีแต่งงาน

¹⁰ ลค. หน้า 430-431

พิธีเหล่านี้ถ้าเป็นหญิงห้ามการทำพิธี *อุปายัน* นอกนั้นทำได้ แต่ห้ามสวดคัมภีร์พระเวท
 สังสการทั้งหลายช่วยให้แผนการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลดีขึ้น (อาศรม 4) เป็นตัวเป็น
 ตนยิ่งขึ้น และแน่นอนมากขึ้น เท่าที่เป็นอยู่ สังสการ เป็นตัวแทนที่หมายต่าง ๆ ในด้านความก้าวหน้า
 ของมนุษย์โดยอาศัยช่วงชีวิต ซึ่งมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การสร้างบุคลิกภาพ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ
 อย่างเต็มที่ ผู้ประพันธ์ถือว่าพิธีรีตองภายนอกมีความสำคัญน้อยกว่าคุณสมบัติทางด้านศีลธรรม คุณ
 สมบัติทางด้านศีลธรรม 8 ประการ ก็คือ

1. ความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์
2. ความอดทน
3. ความไม่มีความริษยา
4. ความบริสุทธิ์
5. ความสงบ
6. ความดี
7. ความไม่ตระหนี่
8. ความไม่โลภ

ผู้ที่ทำสังสการทุกชนิดมาแล้ว แต่ไม่มีคุณสมบัติทางด้านศีลธรรม 8 ประการ ก็จะรวมกับ
 พรหมันไม่ได้ แม้แต่วิมานของพระพรหมเขาก็ไปไม่ถึง อนึ่งบุคคลที่ประกอบสังสการเพียง 2—3
 อย่าง แต่มีคุณสมบัติทางด้านศีลธรรม 8 ประการ ย่อมเข้าร่วมกับพรหมัน (พระพรหม) ได้ เขา
 ย่อมอยู่ในสำนักของพระพรหม¹¹

ปัจจุบันยินดีที่เป็นทิวชาติคงปฏิบัติพิธีเหล่านี้ 4 อย่าง คือ
 พิธีที่ 5 นามกรรม
 พิธีที่ 6 อันปราศัน
 พิธีที่ 10 อุปายัน (อุปนายณะ)
 พิธีที่ 12 วิวาหกรรม

2.3 *พิธีศราถ์* คือ พิธีของผู้มีศรัทธาเป็นพิธีพินิตบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ (Ancestor
 Worship) พิธีนี้ถือเคร่งครัดมาก ถึงจะขาดพิธีอื่นแต่จะขาดพิธีนี้ไม่ได้¹²

การบูชาบรรพบุรุษ คือ การสังเวทดวงวิญญาณด้วยข้าวบิณฑ์ (ก้อนข้าวสุก) ผู้ทำศราถ์
 ถ้าเป็นลูกชายอาจช่วยบรรพบุรุษให้พ้นจากขุมนรก ที่เรียกว่า *ปุต* ได้ ศราถ์กระทำในวันที่หนึ่งก่อน

¹¹ ลก. 437-438

¹² Sinclair Stevenson, Mrs.; *The Rites of the Twice-born*, Lesson 10,12

วันเผาศพ กระทำตลอดไป 10 วันตั้งแต่วันตาย ในวันที่ 11 ในพิธีศราทธี บรรดาญาติทั้งหญิงชายทางสายบิดาและมารดาสืบขึ้นไป 3 ชั่ว (คือชันุ่ยย้ายยทวดสืบมาจนถึงเหลน) มาชุมนุมร่วมในพิธีด้วย พวกญาติเหล่านี้เรียกว่า สบิณท์ แปลว่าร่วมช่าวบิณท์ จะต้องทำพิธีเดือนละครั้งเรื่อยไปตลอดปี แล้วจึงร่นมาทำปีละครั้ง

นอกจากนี้ยังมีพิธีศราทธีอื่น ๆ อีก เช่น เพื่อขอบุตร ทำเพื่อชำระล้างบาป ทำเพื่อความสวัสดิ์ในคราวเดินทางไกล และทำเพื่อความเจริญของทรัพย์สมบัติ เป็นต้น

2.4 บูชาเทวดา (Worship of Gods) กฎพิธีบูชามีต่าง ๆ กัน ตามชั้นวรรณะ ในวรรณะต่ำยังมีพิธีผิดแผกแปลกกันไป สำหรับวรรณะสูงกระทำพิธีพอสรุปได้ดังนี้

1. สวดมนตร์ภาวนา สนานกายชำระพื้น และสังเวทเทวดาทุกวัน
2. พิธีสมโภช ถือศีล และวันศักดิ์สิทธิ์
3. ไปนมัสการ บำเพ็ญกุศลในเทวาลัย

นิกายในศาสนาฮินดู

ศาสนาฮินดูแบ่งเป็นนิกายใหญ่ ๆ 3 นิกาย คือ

1. ไวยณพนิกาย (Vaisnavism) เป็นนิกายหนึ่งของศาสนาฮินดู ที่นับถือบูชาและจงรักภักดีต่อพระวิษณุ หรือพระนารายณ์ นิกายนี้ถือว่าพระวิษณุมิใช่เป็นเพียงผู้รักษาเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้สร้างและผู้ทำลายสากลโลกด้วย ฉะนั้นนิกายนี้ จึงถือว่าเป็นเอกเทวนิยม คือ นับถือเทพเจ้าองค์เดียว และถือว่าพระวิษณุจะอวตารลงมาปราบยุคเข็ญให้โลกเกิดสันติเสมอ

2. ไศวะนิกาย (Saivism) เป็นนิกายหนึ่งของศาสนาฮินดูที่นับถือบูชาพระศิวะ โดยถือว่าพระศิวะเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งปวง สิ่งควรบูชาอีกอย่างหนึ่ง คือ ศิวลึงค์ โดยหมายเอาว่า เครื่องหมายแห่งเพศนี้เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก

3. ศักตินิกาย (Saktism) เป็นนิกายที่บูชาแม่เสีของเทพเจ้า ซึ่งถือเป็นศักดิ์ของเทพเจ้า การทำพิธีเพื่อบูชาเทวดาผู้หญิง มักเป็นไปในทางอนาจาร เช่น ใช้ผู้หญิงเปลือยกายจับระบำ และสังเวทด้วยสุรา บูชายัญด้วยโลหิตคนและสัตว์ ศักตินิกาย แบ่งเป็น 2 พวก คือ ทักษิณาจาริน (พวกชวา) และวามาจาริน (พวกช้าย) พวกชวาทำพิธีเปิดเผยและสุภาพ พวกช้ายทำพิธีในที่ลับและลามกมาก

ศรัมัทภควัทคีตา (เพลงแห่งชีวิต)

ศรัมัทภควัทคีตา เป็นกัมภีร์บทหนึ่งในมหากาพย์มหาราตะ นับเป็นหัวใจปรัชญาที่ชาวฮินดูนับถือมาก ฤษีเวทวยาส หรือ กฤษณะ ไทวปายน เป็นผู้รจนขึ้น ชาวฮินดูถือว่า ภควัทคีตาเป็นเนื้อแท้ของพระเวท นักบวชชาวอินเดียนำผู้หนึ่งกล่าวว่า “สรรพอุปนิษัทคือฝูงโค ผู้รีด

นมคือกฤษณะ ลูกโคคืออรชุนซึ่งเป็นผู้สวายนม และนมคือคีตา” ภควทคีตาใช้ถ้อยคำไพเราะสะ
สสวย และอธิบายปรัชญาอุปนิษัทไว้แจ่มกระจ่างมาก ชาวอินเดียจึงยึดถือภควทคีตาเป็นปรัชญา
ประจำชาติ “ความจริงแล้วภควทคีตา เปรียบเหมือนพวงมาลัยพวงหนึ่ง บรรดาดอกไม้ทุก ๆ ดอก
ล้วนเก็บเอามาจากสวน คืออุปนิษัท ใช้แต่เนื้อความเท่านั้นแม้บางคาถาใน ภควทคีตา มีบทตรงกัน
กับอุปนิษัทที่เดียว เช่น

น	ชายเต	มฺรียเต	วา	กทาจิต
นาย	กุตฺวา	ภวิตา	วา	น ภุยะ
อโช	นิตฺยะ	ศาศฺวโตย		ปุราโณ
น	หฺนฺยเต	หฺนฺยมาเน		ศรีเร คีตา 2--20

น	ชายเต	มฺรียเต	วา	วิปฺศฺจิน
นาย	กุตฺศฺจิน	น	วภูว	กศฺจิต
อโช	นิตฺยะ	ศาศฺวโตย		ปุราโณ
น	หฺนฺยเต	หฺนฺยมาเน		ศรีเร อุปนิษัท 1--2--18 ¹³

“วัตถุประสงค์ของคีตา มีอยู่ว่า การบรรลุถึงโมกษะหรือนิพพาน ย่อมเป็นไปได้ก็
โดยอาศัยเฉพาะญาณแต่อย่างเดียว แต่เพื่อจะบรรลุถึงญาณนั้น เราควรจะต้องตั้งตัวเป็นภาชนะ อัน
เหมาะสมสำหรับญาณนั้นเสียก่อน ซึ่งเป็นไปได้ก็โดยอาศัยกรรมหรือการปฏิบัติ การปฏิบัติไปสู่ความ
บริสุทธิ์จิต และความบริสุทธิ์จิตย่อมนำไปสู่เขตแดนแห่งญาณ ซึ่งนับว่าเป็นโมกษะนั่นเองใน
ขณะที่อินเดียหลงอยู่ในผลแห่งยัญพิธี คีตา ได้ร้องอุทานว่า ผลที่จะได้รับจากยัญพิธีนั้น หา
ใช่เป็นผลที่ถาวรไม่ ถ้าจะต้องการผลอันถาวรแท้ ควรจะละผลลิมตัวด้วย อหังการมมังการในเรื่อง
ยัญกรรม คีตาได้ตีกลองแห่งอาดมัน โดยประกาศว่า ไม่มีใครเป็นผู้กระทำ ไม่มีการใดเป็นกิริยา
ไม่มีสิ่งใดเป็นกรรม จงละอหังการมมังการ จึงจะบรรลุถึงญาณอันประเสริฐที่สุดได้ บทเพลงแห่ง
คีตา ก็คือ อาดมัน ซึ่งตั้งอยู่นอกเหนือไปกว่า นโม พุทธิ อหังการ และเสียงเพลงแห่งคีตา ก็
คือ การละทิ้งที่มหาบุรุษผู้หนึ่งได้กล่าวไว้ว่า คีตาแปลว่า ตูยาคี คือผู้สละ การสละนี้มีใช้สละสิ่งที่
ประเสริฐ แต่สละผลแห่งกรรม ตราบใดที่เรายังหลงอยู่ในผล ตราบนั้นเราเป็นทาสาอวิชาและ
ต้องหมุ่นเวียนอยู่ตามสังสารวัฏ แม้การปรารถนาผลแห่งการปฏิบัติ ก็คือ การผูกมัดชนิดหนึ่งเหมือน

¹³ แสง มนวิทฺร, ศรีมหากถาภิธาน (พระนคร พหุพิทยา, 2515,) (คำนำ) หน้า 6

กัน เหตุอันหน้าที่ของเราโดยเฉพาะ ก็คือ การดำเนินการมิใช่ความมุ่งหมายที่จะเสวยผล นี่แหละ เป็นสาระคือ เป็นเสียงแห่งเพลงศักดิ์สิทธิ์¹⁴

ภควทศิตาดำเนินเรื่องโดยย่อว่า พระอรชุนในเรื่องมหาภารตะยืนในท่าทรงศร อยู่ในท่ามกลางสนามรบ คอยสัญญาณที่จะมีบอกให้ลงมือรบ ขณะนั้นพระอรชุนเห็นกองทัพปรับักษ์ที่มาอยู่ข้างหน้า เป็นกองทัพของผู้ซึ่งเป็นพระญาติของพระองค์เอง มีแม่ทัพนายกองซึ่งเป็นพระญาติใกล้ชิดก็มี และส่วนมากก็เป็นผู้ที่พระอรชุนทรงเคารพนับถืออย่างยิ่ง ส่วนกองทัพข้างฝ่ายพระอรชุนก็มีพระภาดาและพระญาติของพระองค์ ทันใดนั้นพระอรชุนทรงเกิดประหวั่นพรั่นพรึงด้วยความสลดพระทัย ทรงถามพระองค์เองว่ามีประโยชน์อันใดบ้างกับอาณาจักร ซึ่งเมื่อรบชนะก็จะได้มา แต่ต้องเสียชีวิตคนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้เป็นการควรแล้วหรือที่จะประหารคนเหล่านี้ ซึ่งก็มีอยู่มากคนที่มิวิญญูแก่กว่าพระอรชุนและเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่นับถือทั่วไป ถ้าประหารประหารลงไปจนโลหิตไหลนอง พระองค์จะมีเป็นผู้ประกอบกรรมทำบาปอย่างไรจากเหตุผลละหรือ ทรงคิดเห็นเช่นนั้นแล้วกระทำให้พระทัยอ่อนจนศรหลุดจากพระองค์ ขณะนั้นพระกฤษณะ ซึ่งเป็นนายสารพัดให้พระอรชุนก็ทรงเตือนสติและปลุกพระทัยพระอรชุนให้เข้มแข็งขึ้นโดยทรงแสดงบทในภควทศิตา

ข้อใหญ่ใจความเป็นเบื้องต้นของภควทศิตา คือสอนคติปรัชญาแห่งการกระทำ กล่าวคือ การกระทำที่มีลักษณะถูกซึ่งยกเกียรติของบุคคลขึ้นสู่สูง คือหน้าที่ซึ่งบุคคลพึงกระทำโดยไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนตัวที่จะได้มา หน้าที่ของทหารก็ทั้งสนามรบเพื่อต่อสู้กับศัตรู และไม่มีข้อที่ถามว่าการรบนั้นมีคุณมีประโยชน์อย่างไร เมื่อการฆ่าเกิดเป็นหน้าที่ขึ้นแล้วก็ต้องฆ่าด้วยดุเดือด คนโง่เขลาเท่านั้นที่มีความคิดเห็นเลยขอบเขตไปในเรื่องบาปแห่งการฆ่า สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาโดยธรรมชาติก็ต้องตายความสังสารและความขลาดของทหารจะไม่ช่วยให้มนุษย์พ้นจากความตายในที่สุด นอกจากนี้ผู้คิดสูงย่อมถือว่าความตายนั้นไม่มี เพราะที่จริงนั้นวิญญูณไม่มีทำลายเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความทุกข์ สุข และความรู้สึก แม้จะเปลี่ยนรูปคือที่เราเรียกว่าตาย ก็เป็นเรื่องกำหนดหมายที่พระเป็นเจ้าทรงทำลายต่างหาก ผู้ซึ่งเป็นผู้ฆ่าที่ปรากฏเห็นอยู่ ก็เป็นแต่เครื่องมือแห่งพระเป็นเจ้าเท่านั้น พระกฤษณะตรัสในลักษณะที่พระองค์เองเป็นพระเจ้าว่า

“เราคือความตายและงานปัจจุบันของเราคือการทำลาย จงดูที่ในเราผู้ซึ่งเป็นผู้ประหารคนเหล่านี้ เพราะแม่ท่าน (พระอรชุน) รบไม่สำเร็จและหนีไป นายทัพนายกองทางฝ่ายปรับักษ์ก็จะต้องตาย ไม่มีตัวอีกต่อไปเหมือนกัน เพราะเขาเหล่านั้นถูกเราสังหารอยู่ก่อนแล้ว ท่านจงเป็นเครื่องมือของเราเถิด”

¹⁴ ลต. (คำนำ) น. 7-8

ภควัตคีตายนยันคติภคคีตต่อพระเป็นเจ้าซึ่งมีตัวตน (Personal God) เรื่องลัทธิวาทาร ก็มีสอนด้วย เพราะพระกฤษณะตรัสว่า เมื่อใดธรรมเสื่อมและอธรรมเริ่มเด่นขึ้นในโลก พระเป็นเจ้าเองก็จะทรงอวตารลงมาปราบอธรรม ภควัตคีตาสอนไม่ให้เบียดเบียนลัทธิต่ออื่น นิกายอื่น เพราะศาสนาไม่ว่าศาสนาใด นิกายใด แม้จะมีคติอุบายและตำราอย่างไร แต่ก็ยังเป็นผลเหมือนบันไดก้าวไปสู่ศาสนาและนิกายที่สูงขึ้นไปโดยลำดับ เพราะฉะนั้น จึงควรให้ความนับถือต่อศาสนานั้นนิกายนั้น ผู้ใดบูชาเทพองค์ใดด้วยความศรัทธา เราก็จะทำศรัทธาของเขาให้กล้าแข็งยิ่งขึ้น ให้สมความปรารถนาที่เขามุ่งหมาย เหล่าผู้ที่บูชาเทพเจ้าองค์อื่นด้วยศรัทธาภคคีตก็เท่ากับได้บูชาเรา แต่ยังไม่สมบูรณ์เท่านี้ การเคารพบูชาที่มีต่าง ๆ กัน ก็เหมือนถนนต่าง ๆ ที่ไปสู่ที่หมายอันเดียวกัน ถนนบางสายก็ยาว บางสายก็สั้น แต่ไปถึงที่เดียวกันช้าหรือเร็วเท่ากัน ภควัตคีตาสอนเกี่ยวกับชีวิตในโลกนี้ คือสอนถึงลักษณะของสังคมนตรี แสดงให้เห็นว่าบุคคลจะแสวงความรอดพ้น ก็ในที่ซึ่งแวดล้อมไปด้วยชีวิต ไม่ใช่อยู่ที่โดดเดี่ยวที่ในป่าแต่เพียงคนเดียวจึงจะรอดพ้นได้ อยู่ในโลกนี้กระทำหน้าที่ซึ่งมีกำหนดไว้โดยชาติกำเนิดหรือโดยเหตุการณ์พิเศษ ไม่หวาดสะดุ้งต่อผลที่ได้กระทำตามหน้าที่หรือหวังประโยชน์ตอบแทน ปราศจากเครื่องผูกพันแห่งความรักหรือความชั่วเป็นเครื่องบังกั้นแห่งตน นี่คือวัตถุประสงค์แห่งชีวิต ผู้ซึ่งอยู่ในลักษณะนี้ คือผู้หลุดพ้นแล้ว และได้รางวัลตอบแทนอยู่ในตัวแล้ว¹⁵

(แปลจาก P. Thomas, *Hindu Religion and Manners* Chapter iv Philosophy)

ต่อไปนี้เป็นความบางตอนในศรัมัทภควัตคีต

แสดงให้เห็นความท้อถอยของพระอรชุน

ท้าวอรชุนตรัส

28. กฤษณะ เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นญาติอันเตรียมพร้อม และกระหายรบ
29. แขนงาข้าพเจ้าอ่อน ปากแห้ง ตัวสั่น ขนก็ลุกขึ้น
30. ธนุคานทีพหลุดจากมือ ศิวหนังร้อนผ่าว ไม่อาจยืนอยู่ได้ทั้งใจก็หม่นเวียนไปหมด
31. โอ เกศว (พระกฤษณะ) ข้าพเจ้าได้เห็นนางอันวิปริต ทั้งมองไม่เห็นทางดีเสียเลย ในการที่จะประหารพวกพ้องในศึกนี้
32. กฤษณะเอ๋ย ข้าพเจ้าไม่หวังความชนะ ไม่ประสงค์ราชสมบัติและความสุข ราชสมบัติจะมีประโยชน์อะไรแก่ข้าพเจ้าเล่า โควินทะ (พระกฤษณะ) และทั้งจะมีประโยชน์อะไรด้วยโกละและชีวิต

(อรรถาธิบายที่หนึ่ง)

ชื่ออรชุนวิชาโยค

¹⁵ เสฐียรโกเศศ, *ศาสนาเปรียบเทียบ* (พระนคร: บรรณาคาร, 2515), หน้า 477-485

พระกฤษฎณะปลูกปลูกใจพระอรชุน

พระกฤษฎณะตรัส

11. พระองค์กำลังโศกถึงผู้ ซึ่งไม่ควรโศกถึง และยั้งตรัสถ้อยคำอันหลักแหลมแต่ก็มีได้ทรง-
ทราบความหมายอันลึกซึ้งแห่งถ้อยคำนั้น บัณฑิต (ผู้รู้อันแท้จริง) ย่อมไม่เสียใจถึง
สิ่งที่มีชีวิตอยู่และสิ่งที่ตายไปแล้ว
20. ศรีริณ (จิตซึ่งอาศัยร่าง) นี้ไม่เคยเกิด ไม่เคยตาย จะไม่เป็นอีก เมื่อได้เป็นแล้ว
ศรีริณนี้ไม่เกิด เทียงในกายหน้าและเทียงมาแล้ว ย่อมฆ่าไม่ตายในเมื่อร่างกายถูกฆ่า
21. ผู้ซึ่งรู้จักสิ่งนี้อันไม่เกิด ไม่สูญญ ไม่อาจถูกทำลายและเทียงแท้ เราจะถูกฆ่าหรือจะ
ฆ่าใครได้อย่างไร ปารถ
22. เหมือนคนถอดเครื่องนุ่งห่มอันเก่าเสีย สวมชุดอื่นซึ่งเป็นเครื่องใหม่ฉันทิ ชีวามัน
ที่อาศัยร่างก็ฉันทิ ทั้งร่างเก่าเสีย เข้าสู่ร่างอื่นอันเป็นร่างใหม่
23. ชีวามันนี้ไม่ถูกอาวุธประหาร ไม่ถูกไฟไหม้ ไม่เปียกน้ำ ไม่ถูกลมพัดให้แห้ง
24. ชีวามันนี้ ไม่ถูกตัด ไม่ถูกเผา ทำให้เปียกไม่ได้ ทำให้แห้งไม่ได้ เทียงแท้ปรากฏ
ทั่วไป มันคงไม่หวั่นไหวและยังยืน
25. ชีวามันนี้ ท่านกล่าวว่า ไม่มีความปรากฏ เป็นอนิจนิตย ไม่มีวิการ (ไม่เปลี่ยน
ภาวะ) ฉะนั้นเมื่อรู้ว่าเป็นดังนั้นแล้ว ท่านไม่ควรเศร้าโศกถึงเลย

(อัยยาสที่สอง)

ชื่อสงขะโยค

กล่าวถึงพระกฤษฎณะอวตาร

พระกฤษฎณะตรัส

5. อรชุน การเกิดของอาดมาและของท่าน ต่างได้ผ่านกันมาแล้วคุณละมาก ๆ ปรันตปะ
อาดมา รู้จากการเกิดเหล่านั้นทั้งหมดแต่ท่านยังไม่รู้
6. แม้เมื่ออาดมา ไม่เกิด ไม่สาบสูญญ และแม้เมื่อเป็นเจ้าแห่งสิ่งที่ปรากฏทั้งหลาย (ก็
จริง) แต่อาดมาได้ธริชฐาน (บังคับ) ประพฤติของตนเอง จึงได้ปรากฏ (เป็นตัว
ตน) ขึ้นมาด้วยมายาแห่งโยคะ
7. ภารต เมื่อธรรมเสื่อมเสียไป อธรรมเจริญขึ้นในกาลใด ๆ ออาดมาย่อมสำแดงตนให้
ปรากฏในกาลนั้น ๆ
8. เพื่อรักษาสาธุชน เพื่อบารบทรชน และเพื่อผดุงธรรม ออาดมาจึงได้สำแดงตนให้ปรากฏ
ในทุก ๆ ยุค

กล่าวถึงการละกิเลสและสะสมความดี

8. ผู้ใดมีใจอิมหนาไปด้วยความรู้จากวิชา (ญาณ) และ (อิมหนาไป) ด้วยความรู้สึกรู้จักจาก ความรู้ นั้น (วิญญาน) ตั้งมั่นเหมือนภูเขา ชนะอินทรีย์ มั่นคงอยู่ในสมาธิ เห็น ก้อนดิน ก้อนหิน และทองคำ มีสภาพเสมอกันกล่าวได้ว่าผู้นั้นเป็นโยคี

พระกฤษณะตรัส

40. ตูกรปารถ ความเสื่อมเสียของเขาผู้นั้นย่อมไม่มีในโลกนี้และโลกหน้าเลย เพราะใคร ก็ตามทำกัลยาณกรรมไว้แล้ว ย่อมไม่ไปสู่ทุกคืนะพ้อเอ๋ย
41. เขา ผู้ฉลาดจากโยคะนั้น จะถึงโลกสวรรค์ สถิตอยู่ชั่วกาลนาน (ภายหลัง) จะมา บังเกิดในครอบครัวที่บริสุทธิ์ และมีทรัพย์สมบัติมาก
42. หรือไม้ก็ จะเกิดในตระกูลโยคีนั่นเอง ที่มีปัญญามาก เพราะการเกิดเช่นนั้นนั้น หาได้ ยากในโลก
43. แน่ะ กुरुันทนะ ในตระกูลโยคีนั่น เขาจะได้ฝึกฝนสัญชาตญาณที่ติดตัวมาแต่ชาติก่อน แล้วแต่นั้นก็จะเริ่มสนใจเพื่อความสำเร็จ (ตรัสรู้)
45. ส่วนพระโยคี สนใจในความพยายาม ขำระบาปให้บริสุทธิ์แล้ว มีความสำเร็จคือความ บริสุทธิ์จากหลาย ๆ ชาติ ต่อจากนั้นย่อมไปสู่บรมคติ (นิพพาน)

(อรรถยายที่หก)

ชื่อชยานโยค

นับถือเทพเจ้าองค์ใดก็ได้เป็นการบูชาพระกฤษณะ

23. อนึ่ง ผู้ใดภักดีเทพองค์หนึ่ง ประกอบด้วยศรัทธาบูชาอยู่ ผู้นั้นแหละ เกานเดย เขา บูชาอาตมาด้วยเหตุอันญาณ
24. เพราะว่า อาตมาเป็นทั้งผู้บริโภค และเป็นทั้งเจ้าแห่งยัญพิธิทั้งปวง แต่เมื่อไม่รู้จัก อาตมาตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้นเขาจึงยังจืดอยู่ (คือต้องเกิด ๆ ตาย ๆ อยู่อีก)
25. ผู้บูชาเทวดาย่อมถึงเทวดา ผู้บูชาบรรพบุรุษย่อมถึงบรรพบุรุษ ผู้บูชาภูตผีย่อมถึงภูตผี ผู้ภักดีในอาตมาก็ย่อมถึงอาตมา
26. ผู้ใดถวายใบไม้ (ใบมะตูม) ดอกไม้ ผลไม้ และน้ำ แต่อาตมาด้วยภักดี อาตมา ย่อมรับสิ่งนั้น ๆ ที่เขาผู้มีใจสะอาดนำมาถวายแล้วด้วยภักดี

(อรรถยายที่เก้า)

ชื่อราชวิทยาราชคูลโยค

หลักของภักดีต่อพระกฤษณะคือการเข้าถึงธรรมะ

13. ผู้ไม่เกลียดชังต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีเมตตากรุณาโดยแท้ ปราศจากมมังการอหังการ สม่่าเสมอในทุกข์และสุข คอยแต่จะให้อภัย
14. สันโดษเนืองนิตย์ เป็นผู้ประกอบในสมาธิ บังคับใจอยู่ มีความตั้งใจมั่นคง มีใจและปัญญาแน่นแฟ้นในอนาคต ภักดีต่ออาตมา เขาผู้นั้นย่อมเป็นที่รักของอาตมา
15. โลกไม่เดือดร้อนจากผู้ใดและผู้ใดไม่เดือดร้อนจากโลก ผู้ใดพ้นจากความยินดีความยินร้าย ความเดือดร้อน ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา
16. ผู้ใดไม่มุ่งต่ออะไร บริสุทธ์ ะมักเขม้น วางเฉย พ้นความกลัว สละการปรารถนา ทุกสิ่ง ภักดีต่ออาตมา ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา
17. ผู้ใดไม่ยินดีไม่ยินร้าย ไม่เศร้าโศก ไม่มุ่งหวังอะไร ๆ สละความดีและความไม่ดี มีภักดี ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา
18. คนใดวางตนสม่่าเสมอในศัตรูและมิตร ในการได้รับความนับถือและถูกดูหมิ่น มีความสม่่าเสมอในหนาว ร้อน สุข ทุกข์ เว้นจากการคลุกคลี
19. คนที่วางตนให้เท่ากันในนิินทาและสรรเสริญ มีความนิ่ง มีสันโดษในทุกอย่างไม่ติดที่ อยู่ มีความเห็นมั่นคง มีภักดี ย่อมเป็นที่รักของอาตมา
20. ส่วนผู้ใดตั้งมั่นในศรัทธา นับถืออาตมาเป็นอย่างยิ่ง มีภักดี บำเพ็ญอภุชกรรมตามที่กล่าวมาแล้วนี้ ผู้นั้นเป็นยอดที่รักของอาตมา

(อธิบายที่สี่สอง)

ชื่อภักดีโยค

ศรัทธา 3 ประการ

11. ยัญใด อันผู้ไม่หวังผลบูชา อยู่ตามวิธี โดยตั้งใจว่า “เป็นสิ่งควรบูชาเท่านั้น” ยัญนั้นเป็นของรู้ประกอบด้วยสัตว์
12. แต่ยัญใดที่บูชา เพื่อมุ่งผลหรือเพื่ออวดตัวเอง ท่านผู้ประเสริฐในตระกูลภรต จงทราบเถิดว่า ยัญนั้นเป็นของผู้ประกอบด้วยรชะ
13. ยัญซึ่งไม่มีวิธี ไม่มีข้าวของถวายพร ไม่มีมนตร์กำกับ ไม่เป็นทักษิณา ปราศจากความเลื่อมใส ยัญชนิดนี้ เรียกว่า เป็นของผู้ประกอบด้วยตมะ
14. การบูชาเทพเจ้า พราหมณ์ อาจารย์ และนักปราชญ์ ความบริสุทธ์ ความซื่อตรง พรหมจรรย์ และความไม่เบียดเบียน เหล่านี้จัดเป็นตบะส่วนร่างกาย

15. คำพูดอันไม่ทำความเดือดร้อน มีสัตย์ น่ารัก มีประโยชน์ และการฝึกหัดสังวรขยาย (ปริกรรม) เหล่านี้ จัดเป็นตบะส่วนวาจา
16. ความผ่องใสแห่งใจ ความสงบแน่นหนา ความนิ่ง การข่มใจ ความบริสุทธิ์แห่งนิสัย เหล่านี้จัดเป็นตบะส่วนใจ
17. ตบะทั้ง 3 อย่าง อันพวกโยคีผู้ไม่หวังผล บำเพ็ญแล้วด้วยศรัทธาชั้นสูง จัดเป็นตบะของผู้ประกอบด้วยสัตวะ
18. ตบะที่ทำเพื่อได้รับชื่อเสียง เกียรติยศ และการบูชา และทำโดยการอวดตัวนั้น ในที่นี้กล่าวได้ว่า เป็นตบะของผู้ประกอบด้วยรชะ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ยั่งยืน
19. ตบะที่ทำด้วยความโง่เขลา และด้วยเบียดเบียนตนเองหรือทำเพื่อการทำลายผู้อื่นนั้น เรียกว่า เป็นตบะของผู้ประกอบด้วยตมะ
20. ทานที่ให้แก่ผู้ไม่เคยอุปการะ โดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ควรให้ (ตามหน้าที่) ในเทศกาล และภาชนะอันสมควร ทานนั้นจัดเป็นทานชนิดประกอบด้วยสัตวะ
21. แต่ทานที่ให้เพื่อตอบแทน ผู้อุปการะหรือว่าให้โดยหวังผล อนึ่ง ให้แล้วเกิดความเสียหายทานนั้น จัดเป็นทานชนิดประกอบด้วยรชะ
22. และทานที่ให้โดยไม่นับถือและดูหมิ่น แก่ผู้ไม่สมควรรับ ทั้งไม่เหมาะด้วยกาลเทศะ ทานนั้นเรียกว่า ทานชนิดประกอบด้วยตมะ

(อรรถยาสิบเจ็ด)

ชื่อศรัทธาวิภาคโยคะ

สัตวะ = ความบริสุทธิ์

รชะ = กาม ความอยาก

ตมะ = ความลุ่มหลง เกียจคร้าน การหลับ

ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาฮินดู

วรรณกรรมของศาสนาฮินดู ประกอบไปด้วยรสทุภรส คลุกเคล้าประสมประสานปะปนกัน ถ้าจะเปรียบวรรณกรรมของฮินดู เปรียบได้เหมือนป่าใหญ่ซึ่งเต็มไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด เป็นไม้เล็กบ้างใหญ่บ้าง ไม้ชนิดดีมีค่าก็มี ไม้ไร้ค่าก็มี ไม้แก่น ไม้กระพี้ก็มี ไม้มีพิษ และไม้ที่ใช้เป็นสมุนไพรก็มี ไม้เหล่านี้ขึ้นปะปนกันไป ฉะนั้นบุคคลที่เป็นสามัญชนย่อมพิจารณาได้โดยยาก นอกจากนักพฤกษศาสตร์เท่านั้นที่จะสามารถแยกแยะได้ว่าเป็นไม้ชนิดใด ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมฮินดูจึงมีทั้งดีที่สุดและเลวร้ายที่สุด แล้วแต่ผู้ใดจะใช้วิจารณญาณเลือกสรรนำมาใช้